OCTAVII FERRARII
DE
PANTOMIMIS ET MIMIS
DISSERTATIO,

In patavino Lyceo
Publice olim, magnoque cum adplauſu recitata,
Nunc vero primum in lucem edita.
Cum duabus epiſtolis
VNA IACOBI FACCIOLATI,
altera IO. PHIL. SLEVOGTII,
& IO. FABRICII
ad non neminis
Dubia de Orthographia latina
RESPONSIONIBVS.

WOLFFENBVTTELII,

SVMTIBVS GODOFREDI FREYTAGII,
Bibliopolae.

IOANNES FABRICIVS

Clariſſimo & Eruditiſſimo
Viro

IACOBO FACCIOLATO,
Seminarii pativini Praefecto
digniſſimo,

S. P. D.

PRo *Ferrarianae* de Pantomimis & Mimis *Diſſertationis* munere, quod mihi longe gratiſſimum fuit, publice tibi iam gratias ago, easque maximas; ſed & eandem tibi reddo, non ſcita atque erudita manu ſcriptam, quale exemplum tu mihi miſiſti, at typis tamen non contemnendis impreſſam: egregium enim hunc ferrariani ingenii fœtum, quem tu theſauri loco habebas, mihique ſoli communicatum ibas, privatis parietibus includere, nec eruditum in orbem producere, religio erat. Liceat autem mihi bona cum venia, imo ni totus fallor cum adprobatione tua, addere grauisſimam & elegantiſſimam illuſtris viri, *Io.*

Philippi Slevogtii, Iureconſulti & Polyhiſtoris apud Ienenſes celeberrimi, ſcriptam ad me epiſtolam, qua is *Ferrarii* latinitatem contra cenſorem quendam, virum alioqui doctiſſimum, deque re litteraria optime meritum, maſcule graviterque defendit. Et quamvis litterae tuae, disſertationis praedictae comites, pudorem meum onerent, pluraque mihi tribuant, quam in me reperiri queat, tamen & illas, ut teſtem non quidem deſtinatae, ſed datae tamen abs te cauſae huiusce editionis, placuit adiungere, ipſique praemittere disputationi. Quod inſtitutum probabitur, ſcio, communi amico noſtro, *Iulio Ferrario*, illuſtre genus litterarum ſtudiis ornanti, iisque probe exculto. Neque vel huic, vel tibi ingratum erit, quidquid eſt mearum ad non neminis dubia de ortographia latina *Reſponſionum*, quas tanquam famulam adiungo elegantiſſimae Polyhiſtoris epiſtolae, maxime cum orthographia non ſit res vilis ac puerilis, quamvis & pueros ea imbui neceſſe ſit, ſed ab eruditiſſimis viris magni ſemper aeſtimata, ſtudioſe culta, & ſolicite obſervata. Ceterum ſic velim exiſtimes, me tibi omni alia in re, ſed benevolentia, ſtudio & officiis

ciis minime unquam ceſſurum, in elegantis autem, pacatae, ſolidaeque eruditionis promotionem vires, quantulaecunque ſint, libenter tecum promteque impenſurum. Sed nec dum, litteratiſſime vir, te poſſum dimittere. Dum enim in eo ſum, opuſculi huius editionem ut procurem, incidi in inſignem Hugonis *Grotii* locum, ubi mimorum fit mentio in re ſacra, & quaſi herba vel medicamen porrigitur contra obtrectationis faſcinum, quaſi materia horum foliorum a ſtudiis & foro noſtro ſit aliena; nec temperare mihi poſſum, quin eum huc transferam. Sic autem ille ſui vir nominis in S. Lucae evangeliſtae caput XIV. verſ. 23. commentatur: *Chriſtiani, praecipue primorum temporum, ob vim illam ſubitam atque eximiam Spiritus ſancti, quae die Pentecoſtes ſtatu violento adumbrata fuit, dici poſſunt quaſi vi pertracti. Exempla praeter illud* Pauli *nobile dari poſſunt ex Martyrologio nonnulla; ut de* mimis *duobus, qui cum chriſtiana myſteria per ludibrium imitarentur, ſub Diocletiano alter, alter vero ſub Iuliano, ſubito mutati, ac chriſtianos ſe profeſſi ſunt.* Alia non addo, cum, quae apud SS. Patres, *Irenaeum*,

Tertullianum, Cyprianum, *Auguſtinum* ea de re leguntur, minime te fugiant. Vale. Helmſtadii Saxonum, IV. Calend. Maii, 1714.

IACOBVS FACCIOLATVS

Nobiliſſimo ac Litera-
tiſſimo

IOANNI FABRICIO

S. D.

E*Tſi non una de cauſſa ſtatueram lucubrationem hanc* Octavii Ferrarii τȣ̃ πάνυ, *quae de publico ſuggeſtu olim excepta, perque manus hominum tradita ad me denique pervenit, intra domeſticos parietes perpetuo retinere; id tamen accidit per hoſce dies, quod me ſententiam mutare juſſit, & opes exquiſitiſſimas in medium proferre. Cum enim conſiderarem, quanto ſtudio* Ferrarii *ſcripta ab eruditis conquirantur & legantur, quantumque utilitatis inde liceat haurire, viſum eſt e re eſſe noti-*

tiae

tiae literariae, hanc eruditi theſauri particulam non mihi ſoli aſſeruare, ſed cum aliis etiam, in primis tecum communicare, Fabrici praeſtantiſſime, qui olim Ferrario familiariſſime uſus, hac ipſa de re diſputantem audieris. Immo ſi nec ulla tibi cum viro illo immortali neceſſitudo fuiſſet, nec lectionibus eius interfuiſſes unquam, tamen erat, cur ad te potiſſimum Ferrarii ἀνέκδοτα mitterem, qui varia ejus opera, undique ſtudioſiſſime collecta, typis nitidiſſimis procudenda curaſti. Conſilium hoc noſtrum probavit in primis ornatiſſimus vir, Iulius Ferrarius, Octavii filius; qui multa iam diu patris ſui ἀνακεχωρηκότα φροντίσματα in lucem emiſiſſet, tibique inſcripſiſſet, niſi teſtamenti religione prohiberetur. Accidit etiam hoc peropportune ad meum in te ſtudium ſingulare declarandum, ut luculenter oſtenderem, quanti a me fieres; eaque potiſſimum re oſtenderem, quæ tibi eſſet gratiſſima, & forte probatiſſima. Non debuit ſane, neque potuit anguſtis Germaniae finibus nominis tui fama contineri, ſed late vagata ut omnes ubique, ita me praeſertim in tui admirationem pertraxit, ut cauſſas ſaepe aliquas diligentiſſime quaeſierim, quibus literarum commercio aliquando coniungeremur. Vbi

autem

autem ſe primum occaſio dedit, ſtatim occurri, ac libentiſſime arripui. Si quid eſt, quod in hac noſtra erga te voluntate probandum putes, mutua inprimis benevolentia ſignifica, deinde iis rebus, quibus ſtudia noſtra graecae latinaeque humanitatis iuvari poſſint. Vale. Patavii *a. d. 14. Martii 1714.*

OCTAVII FERRARII

De *Pantomimis & Mimis* DISSERTATIO I.

QUiritium animos tot bellis efferatos, trucesque adhuc imagine caedis & ſanguinis, ut permulceret Auguſtus, mollitosque paulatim obſequio asſuefaceret, praeter alia innumera ſpectacula hiſtriones ac pantomimos induxit, praecipuusque eorum fautor & ſpectavit ipſe frequenter, & pleraque iisdem indulſit: primo, ut ait *Tacitus* Annal. l. 54. *dum Maecenati obtemperat effuſo in amorem Bathylli:* deinde *quod civile rebatur miſceri voluptatibus vulgi.* Immo hoc genus ludicri primo ab Auguſto inductum exiſtimarunt docti viri ex *Suida*, qui ait, ſaltationem pantomimicam ab Auguſto inventam, Pylade & Bathyl-

thyllo eam exercentibus; nam ante Auguſtum nullum pantomimorum veſtigium fuiſſe: & ideo hanc quoque labefactati imperii cauſam ab *Zoſimo* l. 1. p. 329. referri, quod Octavii temporibus pantomimorum ſaltatio, ante incognita, in uſu eſſe coeperit, Pylade & Bathyllo primis eiusdem auctoribus. Ita *Lipſius*. Quod an verum ſit, * infra videbimus.

II. Certe eorum ars valde mirabilis fuit, ut vix a nobis percipi, ne dum recte explicari poſſit, cum penitus aetate noſtra interciderit. Nam cum primo in tragaediis, ſublato choro, introducerentur qui modos facerent, etiam actores inducti ſunt extra argumentum, quorum urbanitate, ac iocis animi ſpectatorum laxarentur: atque hi ab imitatione *Mimi* dicti ſunt. Sed alii, quod taciti, ſola ſaltatione ac geſtu omnia, quæ a tragaedo canebantur, exprimerent, ac repraeſentarent, graeca voce *Pantomimi* dicti ſunt, quaſi omnium imitatores. Antiquitus dicebantur *Hiſtriones*: quæ vox etruſca erat, ut ait *Livius l. 7.* item *Ludii*, ſive *Ludiones* a Lydis: nam Thuſci Lydorum colonia. Igitur diſcrimen erat inter tragaedum & comœdum, & inter hiſtrionem. Tragaedus, & comœdus cantabant carmina in ſcena: ſed hiſtrio ea, quae a tragaedo, vel comœdo canebantur, ſola ſaltatione ac manuum geſtu exprimebat ac repraeſentabat. Clarum hoc ex *Suetonio* in Caligula, c. 54. *Canendi ac ſaltandi voluptate ita efferebatur, ut ne publicis quidem ſpectaculis temperaret, quo minus & tragaedo pronun-*

* Num. XIII.

pronuncianti concineret, & geſtum hiſtrionis, quaſi laudans, vel corrigens, palam effingeret. Vbi tragaedo tribuitur cantus, ſaltatio & geſtus hiſtrioni. Omnis ergo eorum ars, ac virtus, motu corporis, pedum agilitate, & geſticulatione, quæ in ſcena canebantur, ita imitari, & exprimere, &, ut loquitur D. *Cyprianus*, *verba manibus expedire*, ut muti intelligerentur, &, ut ſic dicam, ſpectatorum oculi audirent. Nec inepte *Caſſiodorus* l. 1. ep. 20. ubi loquitur de pantomimo: *Hanc partem muſicae diſciplinae* mutam *nominaverunt maiores, ſcilicet, quae ore clauſo manibus loquitur, & quibusdam geſticulationibus facit intelligi, quod vix narrante lingua, aut ſcripturæ textu poſſit cognoſci.* Idem l. 4. Var. loquaciſſimas eorum manus, & linguoſos digitos appellat.

III. Quomodo autem hoc fieret, difficile nobis explicatu eſt, quia nulla artis eius veſtigia ad memoriam noſtram, aut admodum tenuia pervenerunt. Ita autem factum eſſe, non pauci ſcriptores teſtantur. Quod ut clarius intelligatur, exempli cauſa, Hercules furens in ſcena per Pantomimum ſaltandus fuit atque exprimendus. Poëtæ carmina in hanc rem adhibito tibicine, a tragaedo canebantur, ut nunc Venetiis canuntur. Tum pantomimus Herculis ornatu inducebatur, qui ea omnia, quae canebantur, ſaltatione ac geſtu exprimebat, caput iaciens, cervicem intorquens, comam rotans, minaciter oculos obvertens, fremens frendensque, humum pedibus plaudens, frontem manu feriens: mox arcum expediens, contrahens

cor-

cornua, ſagittis liberos traiiciens, alios manu lacerans, tandem ſemivivus humi procumbens; & cetera, quae ab Hercule furente acta veteres tragici, praecipue Seneca, finxerunt. Eadem ratione pantomimus geſtu referebat Oedipum ſibi oculos eruentem, Medeam liberos necantem, Aiacem veſanientem, Canacem parturientem, Thyeſtem mandentem liberos, & reliqua theatrorum ſpectacula, nec fabulas modo, ſed hiſtorias. Seneca Ep. 121. Mirari ſolemus *ſcenae peritos, quod in omnem ſignificationem rerum & effectuum parata illorum eſt manus, & verborum velocitatem geſtus aſſequitur.* Vnde pantomimus *Chironomus* dictus, & ars *chironomia*, quaſi lex ad eorum geſtum, quæ manibus fiunt. Quod *Lucianus* de ſaltatione dixit, *manibus loqui*, & *Sidonius* carmine 23. Iuvenalis ſat. 6.

Clauſis faucibus & loquente geſtu.
Chironomon Ledam molli ſaltante Bathyllo:

Ledam ſcilicet ab Iove ſub ſpecie cycni compreſſam, id eſt, geſticulatricem. Hinc graecus poëta l. 2. c. 38. Antholog. iocatur in ſaltatorem ineptum: *Omnia iuxta hiſtoriam ſaltans, unum negligens moleſtia nos affeciſti. Niobem enim ſaltans ſtetiſti ut lapis, & rurſus capaneus ſtatim concidiſti. Sed in Canace inepte, quod enſis eſſet tibi, & vivus exiſti. Hoc contra hiſtoriam: debebas enim te vere interficere.*

IV. Tacitos autem ſolo geſtu, ac ſaltatione egiſſe, non eſt dubitandum. Narrat *Macrobius*

crobius l. 2. Saturnal. c. 7. Pyladem hiſtrionem Auguſti temporibus clarum fuiſſe, qui Hylam diſcipulum usque ad aequalitatis contentionem eruditione provexit. Cum Hylas iſte canticum quoddam deſaltaret, cujus clauſula erat: Τὸν μέγαν Ἀγαμέμνονα, ſublimem ingentemque Hylas velut metiebatur. Non tulit Pylades, & exclamavit e cauea: σὺ μακρὸν, οὐ μέγαν ποιεῖς, tu longum, non magnum facis. *Tunc populus eum coëgit idem ſaltare canticum, cumque ad locum veniſſet, quem reprehenderat, expreſſit cogitantem: nihil magis ratus magno duci convenire, quam pro omnibus cogitare. Saltabat idem Hylas Oedipum, qui ſe obcaecarat. Pylades ut ſaltantis ſecuritatem caſtigaret, dixit:* σὺ βλέπεις, tu vides. *Cum in Herculem furentem prodiiſſet, & non nullis inceſſum hiſtrioni convenientem non ſervare videretur, depoſita perſona ridentes increpuit:* Μωροὶ, μαινόμενον ὀρχοῦμαι, ſtulti, furentem ſalto. *Hac fabula & ſagittas iecit in populum. Eandem perſonam cum iuſſu Auguſti in triclinio ageret, & intendit arcum, ut Hercules, & ſpicula miſit: nec indignatus eſt Caeſar, eodem ſe loco Pyladi, quo populum romanum fuiſſe.*

Nec minus inſigne exemplum eſt pantomimi apud *Suetonium* in Nerone. Nam cum hiſtrio Atellanarum exprimeret canticum eius fabulae, quod tale erat, ὑγίαινε πάτερ, ὑγίαινε μῆτερ, ita geſtu demonſtravit, ut bibentem, natantemque faceret, exitum Claudii & Agrippinæ ſignificans; & in noviſſima clauſula, *orcus nobis ducit pedes*, ſenatum geſtu notavit. Idem Nero polliticus fuerat, ſe hiſtrionem ſaltaturum Virgilii

gilii Turnum, id eſt, ſaltatione ac geſtu repraeſentaturum. *Tertull.* Apolog. 217. *Pamel.* 234. 172.

Alterum Pantomimorum exemplum luculenter ſuppeditat *Apuleius* l. 10. Mileſ. p. 233. Nam Paridis iudicium ſaltatione ac ſolo geſtu actum deſcribit ſat copioſe. Nos ſumma tantum capita tangemus. Ac primo fuiſſe, qui phrygio habitu Paridem referret pecoris magiſtrum, mox adfuiſſe nudum adoleſcentem, talaribus & caduceo ornatum, qualis Mercurius inducitur. *Is*, inquit, *ſaltatorie procurrens, malumque bracteis inauratum dextera gerens, ei, qui Paris videbatur, porrigit, quid mandaret Iupiter, nutu ſignificans. Sequebatur puella in deae Iunonis ſpeciem ſimilis, quae varios modulos laſciva concinente tibia procedens, quieta & inaffectata geſticulatione nutibus honeſtis paſtori pollicetur, ſi ſibi praemium decoris addixiſſet, ſe regnum totius Aſiae præbituram. At Minerva inquieto capite, & oculis in aſpectu minacibus, citato & intorto crure, geſticulatione alacri demonſtrabat Paridi, ſi ſibi victoriam formae tradidiſſet, fortem tropaeisque bellorum inclytum ſuis adminiculis futurum. At Venus nudo & intecto corpore perfectam formoſitatem profeſſa, circumfuſo Amorum populo placide commoveri, conſtantique lenta veſtigio, & ſenſim annutante capite coepit incedere; & nunc mite conniventibus, nunc acre comminantibus geſtire pupillis, & nonnunquam ſaltare ſolis oculis. Haec ut primum ante iudicis conſpectum facta eſt, niſu brachiorum polliceri videbatur, ſi fuiſſet deabus ceteris antelata, daturam ſe nuptum Paridi forma praecipuam, ſuique conſimilem. Tunc animo volenti Paris malum,*

lum, quod tenebat, aureum, veluti victoriae calculum, puellae tradidit.

V. Hactenus Apuleius, qui rem totam tantum non oculis ſubiecit. Sed & funeſta ſpectacula, & atroces hiſtoriae exprimebantur, ſive ſaltabantur. Narrat enim *Appianus* alexandrinus in Parthicis, Craſſo a Parthis cum toto exercitu interfecto, caput ipſius Craſſi a Surena copiarum duce ad Orodem regem in Armeniam miſſum. Qui cum nec linguae graecae, nec litterarum rudis eſſet, in convivio graeca acroamata introduxit. Cumque allatum eſſet caput Craſſi inter epulandum, Iaſon Tralianus tragaedus cecinit ex Euripidis Bacchis carmen de Agave, cum caput Pentei filii ab ſe interfecti furens geſtaret: atque ita correpto Craſſi capite bacchabundus, magno ſpiritu pergebat canere verſus illos, *Ferimus ex montis ambitu nuper caeſam venationem optimam:* cumque, ſubiicit Appianus, redeuntibus chori vicibus, quidam, id eſt, pantomimus, ſaltaret illa verba, *Meus, meus hic honor*; proſiliens Maxartes, qui Craſſum interfecerat (diſcumbebat enim in convivio) ad ſe trahebat caput, tanquam ſibi potius, quam illi debitum. Rex vero ſpectans laetabatur: & utrumque magnis muneribus proſecutus eſt. In tale, inquit Appianus, *exodium expeditio Craſſi deſiit, ſicut quaedam tragaedia.*

VI. Ceterum *Lucianus* de ſaltatione T. IV. p. 119. cum clariſſimam ſaltatoris, ſive pantomimi laudem eſſe dixiſſet, *noſſe, quid deceat,*

ceat, ſive decorum ſervare, & id ipſum explicare poſſe, ſubiicit: *Explicatam autem habituum perſpicuitatem ego dico*, rectius in græco, την σαφήνειαν τῶν σχημάτων, perſpicuam figurarum expreſſionem. *Quoniam vero*, inquit p. 129. *imitatrix eſt ſaltatio, motibusque & geſticulatione ea, quæ cantantur, ſemet expreſſuram pollicetur; ſummopere illi neceſſarium eſt, ut unum quodque, quod ab illa demonſtratum fuerit, ita clare, ita perſpicue ob oculos poſitum repraeſentet, ut nullius enarratoris egeat opera: ſed, quod pythico oraculo proditum eſt, oportet ſaltationis ſpectatorem & mutum ſaltatorem intelligere, & nihil loquentem audire.* Narrat ergo, Neronis tempore pantomimum eximium ac celebrem ſaltaſſe Veneris & Martii adulterium, Solem furtivi concubitus proditorem, Vulcanum mœchantibus inſidias machinantem, ac vinculis utrosque illaqueantem, deas ſpectaculo aſſiſtentes, Venerem ſuffuſo rubore pudefactam, & meticuloſius veluti ſupplicantem. Quare Demetrium illum, qui ab ſaltatore invitatus fuerat ad ſpectandum exclamaſſe: *Audio, o homo, cuiusmodi facias, neque enim tantum video; ſed mihi videris ipſis loqui manibus.* Subiicit porro, barbarum quendam ac ſemigraecum, cum hunc ſaltantem ſpectaſſet tam perſpicue, ut, quanquam nihil eorum, quae canebantur, intelligeret, callide tamen omnia perciperet, diſceſſurum rogatum a Nerone, ut, ſi quid vellet, peteret, *Da mihi*, dixiſſe, *hunc ſaltatorem; nam cum nobis vicini ſint barbari lingua diſpares, nec ita facile ſit mihi tot interpretes comparare, ſi alicuius*

egens

egens ero, hic nutu, ac geſtu quaque mihi interpretabitur.

VII. Idem *Lucianus*, ubi docet, quemadmodum in orationibus, ſic in ſaltatione vitandam eſſe cacozeliam; ſive malam affectationem (quod fit, quando in actione exceditur modus: ut ſi magnum quid demonſtrandum eſt, illud praeter modum demonſtratur: ſi quid molle ac tenerum, illud nimis effaeminatur) narrat, quendam pantomimum alioqui celebrem, cum illi Aiax deſaltandus eſſet furens, tantum a ſaltationis decoro excidiſſe, ut non Aiacis furentis inſaniam repraeſentare; ſed ipſe omnium iudicio plane furere, ac debacchari videretur. Vnius enim, qui ferreis calceamentis ſolum pulſabat, veſtitum violenter diſcidit: alterius e muſicorum numero correptam tibiam Vlyſſis iuxta ſtantis, & ob armorum victoriam geſtientis, capiti illidens incusſit: & niſi tiara obſtitiſſet, quae ictus violentiam excepit, infelix ille Vlyſſes periiſſet, ad verberantis ſaltatoris pedes prolapſus. Atqui univerſa ſpectantium corona ſimili morbo veſaniae correpta, una cum Aiace pariter inſaniebat: & exilientes vociferabantur, ac veſtes a ſe proiiciebant. Neque vero ille his contentus quietum egit; ſed progreſſus in medium ſenatorum, id eſt, in orcheſtram, inter duos conſules conſedit medius, admodum metuentes, ne unum ex illis correptum, ut Aiax arietem, flagellis caederet. Vt aliqui exiſtimarent, ex immodica inſanire affectatione; alii vero, furoris morbo correptum fuiſſe. At prudentiores haec

reprehendebant; quod etiam in repraeſentanda inſania modus non ſit excedendus, et quoties contra decorum aliquid Pantomimus peccabat, coarguebant: ut cum aliquis cœlum indicans, manum & oculos demitteret, eum *geſtu ſoloeciſmum facere* dicebant, & ſi quæ corpori vitia inerant, ut ſi quis longior aequo, aut brevior, pinguior, aut ſtrigioſior eſſet, illudebant. Ita cum Antiochiae corpuſculo admodum modico pantomimus ſcenam ingreſſus ſaltaret Hectorem, uno ore omnes exclamaverunt: *Aſtyanactem videmus: ubi Hector eſt?* Rurſus alio quopiam praeter modum longo Capanea ſaltante, qui Thebarum muros conſcendere conabatur, *Tranſcende*, inquiunt, *ſaltu: nihil ſcalis opus tibi eſt.* Quin etiam impendio corpulentum, & obeſum ſaltatorem ſalſe ſubſannarunt: qui cum ingentem ſaltum facere adniteretur, *Theatrum nobis*, inquiunt, *fulciendum fuerat.*

VIII. Pantomimi igitur cuncta nutu, & ſaltatione ſine voce exprimebant. In Antholog. l. 3. c. 7. de Chryſomalo pantomimo mortuo dicitur. *Taces, Chryſomale, inſtar ferrei. Non autem amplius nobis imagines, priſcorum abſoluis hominum νεύμασιν ἀφθόγγοις, nutibus mutis. Tuum vero beatiſſimum ſilentium nunc triſte eſt, quo antea delectabamur.* Cui ſimile de Philiſtione mimo mortuo: *Sæpe quidem mortuus, nunquam vero ſic.* Alibi Pyladem inducit πανφώνοις χερσὶ, nihil non geſtu exprimentibus, ſive omnia ſignificantibus. Notum eſt ex *Plutarcho*, & aliis, Ciceronem operam Roſcio comoedo & Aeſopo tragaedo ſtudioſe

dioſe dediſſe. Eum Mocrobius tradit cum Roſcio etiam contendere ſolitum, utrum ille ſaepius eandem ſententiam variis geſtibus efficeret, an ille per eloquentiae copiam ſermone diverſo pronunciaret. *Artemidorus* l. 2. c. 38. *Si quis puerum ſaltantem in ſomnis viderit*, id eſt, pantomimum, *eum & ſurdum & mutum futurum: quando ſolis geſtibus cuncta repraeſentantur ſine voce, & ubi auribus opus non ſit. Athenaeus* l. 1. ait, quendam ſaltatorem nomine Memphim, eundemque philoſophum pythagoraeum, aperte demonſtraſſe, quanta pythagoricae philoſophiae vis eſſet: ut qui tacens ſola geſticulatione omnia manifeſtius indicaret, quam qui artem dicendi ſe docere profiteretur.

IX. Ingens itaque voluptas ſpectatorum eſſe debuit. Sane *Iuvenalis* ſat. 6. matronas romanas usque ad inſaniam huic ludicro deditas inſectatur:

Chironomon Ledam molli ſaltante Batillo,
Tuccia veſicae non imperat: Appula gannit
Sicut in amplexu: Subitum & miſerabile longum
Attendit Thymele.

Ait enim, romanas mulieres, cum ſpectarent pantomimos, non ſibi temperaſſe, quin prae dulcedine lotium emitterent: alias, quoties ludi ceſſarent, perſonam ac larvam, thyrſum, & reliqua pantomimorum ornamenta triſtes exoſculari ſolitas: nec praeter rem eſt, quod *mollem Batillum* appellat: nam hi homines effaeminati fuerunt, atque impudici. *Columella* de Re ruſt. lib. 1. *Attonitique miramur geſtus effaeminatorum,*

quod a natura ſexum, viris denegatum, muliebri motu mentiantur, decipiantque oculos ſpectantium. Tertull. in apolog. *Quid, quod imago Dei veſtri ignominioſiſſimum caput, & famoſum vertit: quod corpus impurum, & ad illam artem effeminatione productum Minervam, vel Herculem repraeſentat: nonne violatur maieſtas, & divinitas conſtupratur laudantibus nobis?*

X. Non eſt igitur mirum, ſi propter artificium & propter formam, viri ac mulieres pantomimos aeque deperirent. Ita Maecenatem in Bathylli amorem effuſum diximus ex *Tacito*. Cui ut faveret Auguſtus, eidem ludicro plurimum indulſit. Immo tantum ſtudium, atque honos in haec propudia hominum fuit, ut veſtibula eorum, quaſi Principum, frequentarentur; eoſque domo egreſſos non modo vulgus, ſed Equites, ac Senatores deducerent. *Tacitus* Annal. I. 77. *De modo Lucaris & adverſus laſciviam fautorum multa decernuntur: Ne domos pantomimorum Senator introiret: ne egredientis in publicum Equites romani cingerent, aut alibi, quam in theatro, ſpectarentur. Plinius l. 29. Nullius hiſtrionis equorumve trigarii comitator egreſſus in publico erat. Seneca* epiſt. 4. 7. *Oſtendam nobiliſſimos iuvenes mancipia pantomimorum.* Et l. 7. quaeſt. natural. p. 32. *Stat per ſucceſſores Pyladis & Batilli domus: harum artium multi diſcipuli ſunt, multique doctores. privatim urbe tota ſonat pulpitum.* (in quo ſaltabant) *In hoc viri, in hoc faeminae tripudiant: mares inter ſe, uxoreſque contendunt, uter det latus illis, id eſt, eorum latera in comitatu cingat.* Niſi forte *Hylae* legen-

gendum, qui inter pantomimos valde erat celebris, maximeque aeſtimabatur. Hinc auctor de Cauſis corruptae eloquentiae graviter conqueritur, propria & pecularia urbis Romæ vitia pene in utero matris concipi, hiſtrionalem favorem, id eſt, pantomimorum & gladiatorum, equorumque ſtudia, idque inter cauſas corruptae eloquentiae retulit. Poſtremo *Tertullianus* de Spectac. c. 22. *Etenim ipſi auctores, & adminiſtratores ſpectaculorum quadrigarios, ſcenicos xyſticos, arenarios, illos amentiſſimos, quibus viri animos, faeminae autem illis etiam corpora ſubſternunt.* Ita Galenus de praecognit. ad Poſth. c. 6. narrat, *ſe reprehendiſſe morbum mulieris, qui caeteris incognitus. Aegra enim erat ex amore pantomimi, & morbum indicare erubeſcat. Nam dum aſſidet aegrae, quidam,* inquit, *e theatro ſuperveniens narravit, ſe Pyladem ſaltantem conſpexiſſe. Statim mulieris vultus, & faciei color immutatus eſt. Cum viderem,* ait porro Galenus, *brachio manum ſtatim admovi, pulſumque ſubito variis modis agitatum inveni: id quod animi perturbati indicium eſt. Talem enim pulſum & qui de re aliqua certant, habere ſolent.* Hinc Ammianus Marcellinus indignatur, cum ſub Conſtantio urbe philoſophi ob metum caritatis annonae pellerentur, *tria millia ſaltatricum ne interpellata quidem, totidemque remanſiſſe magiſtros,* hoc eſt, trium pantomimarum millia, totidemque pantomimos pulſis philoſophis in urbe retentos. Nec minor indignatio *Senecae* c. 12. de Conſolat. *Quorum pantomimae decies H S nubunt,* id eſt, XX millibus aureorum,

XI. Nec mirum: tam lucroſa ars illa erat, immenſaque pantomimorum pretia ſuerunt. Nam *Budaeus* de aſſe l. 2. ex Plinio, Aeſopum hiſtrionem ſeſtertia D, id eſt, XII millia & D. aureos annuos meritaſſe, ſive mercedis loco accepiſſe, oſtendit. Quae licet incredibilis ſumma videatur, levis tamen cenſenda eſt ex eo, quod *Cicero* in oratione, quam pro Roſcio habuit, ait, eum iam factum divitem, cum HS ſexagies conſequi poſſet, noluiſſe, iureque *infinitas pecunias* Cicero appellat: ſunt enim CL. aureorum millia. Et *Macrobius* l. 3. c. 14. Saturnal. ait, eundem Roſcium mercedem diurnam de publico mille denarios ſine gregalibus ſolum accepiſſe, id eſt, C aureos. Quam ſummam ſi ſingulis anni diebus accepiſſet, eſſent XXXVI. millia, & D aurei: ſed cum *Budaeo* credimus, diebus tantum ludorum accepiſſe. Verum, quod fidem omnem exuperat, ſubiicit *Macrobius*, Aeſopum, de quo ante dicebamus, ex arte ducenties HS reliquiſſe filio, quae ſunt D coronatorum millia: &, quod majus argumentum eſt, inuſitato luxu vitam transegiſſe dicitur. De eo *Plinius* l. 10 c. 51. *Maxime tamen inſignis eſt in hac memoria Clodii Aeſopi tragici hiſtrionis patina*, DC. HS *taxata: in qua poſuit aves cantu aliquo, aut humano ſermone vocales, nummum VI. millibus ſingulas coëmptas. Dignus prorſus filio, a quo devoratas diximus margaritas.* Ergo una patina XV millia aureorum æſtimata: cum C aviculae ſingulae CL aureis conſtarent. Quod a filio ait devoratas margaritas, id poſuerat l. 9. c. 35. cum Cleopatrae mentionem faceret, quae

unionem

unionem centies HS. aeſtimatum, aceto liquefactum abſorbuit. *Non ferent tamen*, inquit, *hanc palmam: ſpoliabanturque etiam luxuriae gloria. Prior id fecerat Romae in unionibus magnae taxationis Clodius, tragaedi Æſopi filius, relictus ab eo in amplis opibus haeres, (ne triumviratu ſuo nimis ſuperbiat Antonius pene hiſtrioni comparatus) & quidem nulla ſponſione ad hoc perductus, quo id magis regium erat: ſed ut experiretur in gloria palati, quid ſaperent magaritae; atque ut mire placuere, ne ſolus hoc ſciret, ſingulos uniones convivis adſorbendos dedit.* Tanti expedit mimum eſſe aut hiſtrionem, quam rhetorem aut philoſophum.

XII. Ceterum cum non unus tantum pantomimus ſaltaret, ſed alii tragaedias, ut Æſopus, alii comoedias, ut Roſcius, exprimerent, orta ſunt civium certamina. Et cum ipſi inter ſe pantomimi contenderent, diſcors in hiſtriones favor, cum alii Bathyllo faverent, & eorum ſucceſſoribus, alii in tragaedum, alii in comoedum proniores eſſent. Maleque ſemper coërcita eorum licentia, eaque contentio ad manus & caedes veniebat. *Tacitus* Annal. l. 1. c. 77. *Theatri licentiam proximo anno coeptam gravius erupiſſe, caeſis non modo e plebe, ſed militibus & centurione, vulnerato tribuno praetoriae cohortis, dum probra in Magiſtratus, & diſſenſionem vulgi prohibent.* Aucta ea licentia, poſtquam Auguſtus *immunes verberum hiſtriones* pronuntiaverat. *Macrob.* l. 1. de Pylade: *Is cum propter ſeditionem pro contentione inter ſe, atque Hylam habita, concitatam indignationem Auguſti vidiſſet, dixit: Etiam ingratus es, Imperator,*

ſine eos circa nos feriari. Magnum civilis prudentiae arcanum, etiamſi ab hiſtrione pronunciatum. Videlicet ad ſecuritatem imperii conducebat, ut populus non de libertate & Caeſaris dominatu cogitaret, aut concors viveret; ſed de ludis atque hiſtrionibus contenderet, & hiſce nugis occuparetur. Et ideo Auguſtus cunctos dulcedine otii pellexerat: eo tamen res deducta eſt, ut ſub Tiberio pantomimi Italia pellerentur, & ab ipſo Nerone ac Domitiano vel ſcena pellerentur, vel relegarentur: cumque Nerva reduxiſſet, Traianus optimus princeps hanc imperii labem, tot diſcordiarum malorumque cauſam, in totum ſuſtulit.

XIII. Ex quibus falli neceſſe eſt *Lipſium*, (quod *Salmaſius* ad Hiſtor. aug. notavit) qui ex Suida, & Zoſimo * ſub Auguſto pantomimos primo inductos exiſtimat. Nam antiquiſſimos fuiſſe, & pene cum ipſa rep. ortos, docet *Livius* l. 7. ubi loquens de ludis ſcenicis, primo inſtitutis, parvam rem initio fuiſſe tradit: ſine carmine ullo, ſine carminum imitandorum actu, ludiones ex Etruria accitos, ad tibicinis modos ſaltantes, haud indecoros motus more tuſco dediſſe, & quia hiſter tuſco vocabulo *ludio* dicebatur, nomen hiſtrionibus inditum; *primo autem*, inquit, *iidem canebant, & quae canerent imitabantur*, id eſt, ſaltatione ac geſtu. *Primus Livius poëta*, ut idem narrat, *cum ſaepius revocatus a populo*, id eſt, iuſſus eadem repetere, *vocem obtudiſſet; venia petita puerum ad canendum in vicino poſuit, canticumque egit, aliquanto magis vigente motu, quia nihil*

* *Caſaubonus* Animadverſ. in Athaen. l. 1. c. 17.

hil vocis uſus impediebat. Hinc cani ad manum hiſtrionibus coeptum. Quid plus egerunt ſub Auguſto pantomimi, quam quod, quae ab alio canerentur, ipſi ſaltarent? Itaque aſſentimur *Salmaſio*, cum initio pantomimi cum tragaedis & comoedis inter actus (*per intermedio*) ſaltarent, ſub Auguſto ſeparaſſe ſe ab illis, & artem propriam, ac peculiarem feciſſe, ac propterea dicendum, tum primo inventam eſſe. Sed *pantomimi* vox veteribus ignota: cum ſimpliciter hiſtriones dicerentur. *Macrob.* l. 2. c. 7. *Pylades, quia ferebatur mutaſſe rudis illius ſaltationis ritum, qui apud maiores viguit, & venuſtam induxiſſe novitatem, interrogatus ab Auguſto, quae ſaltationi contuliſſet? reſpondit,* ἀυλῶν συρίγγων τ᾽ ἐνοπὴν ὅμαδον τ᾽ ανθρώπων, tibiarum fiſtularumque ſonum, & multitudinem hominum. Nam primus pro una tibia adhibuit plures: item fiſtulas, (quod antea non factum) & choraulem cum choro; cum antea pythaules accineret ſine choro, ſic dictus quaſi qui Pythia cantaret.

XIV. Sed pantomimi a theatro ad menſas, & convivia vocati ſunt. Et quod eſt plane ridiculum, ſciſſores ſive ſtructores, & carpi, id eſt, *trincianti & ſcalchi*, ſaltantes ac geſticulantes carpebant cibos, & contruncabant. *Iuvenalis* ſat. 5.

Structorem interea, ne qua indignatio deſit,
ſaltantem ſpecta, & chironomanta volanti
cultello, donec peragat dictata magiſtri
omnia: nec minimo ſane diſcrimine refert,
quo geſtu lepores, & quo gallina ſecetur.

Chironomon, & chironomia lex geſtuum, qui manu fiunt.

XV.

XV. Ceterum plane mirum eſt, manuum geſticulatione fabularum argumenta expreſſa: quis credat, etiam ſolis curibus, ac pedibus, veluti manibus, id artificium peractum, & quidem inverſo corpore, capitique ac manibus incumbente? *Herodotus* l. 6. narrat, *Cliſtheni Sicyoniorum regi filiam fuiſſe. Hanc pater deſtinabat nuptum dare ei, quem praeſtantiſſimum Graecorum omnium comperiſſet. Cum igitur ludi olympici celebrarentur, nunciari iuſſit voce praeconis, ut, quisquis ſe dignum putaret, qui Cliſthenis gener eſſet, is intra ſexaginta dies Sicyone praeſto foret, quod Cliſthenes vertente anno nuptias celebraturus eſſet. Convenere igitur ex tota Graecia, atque ex Italia opibus ac genere clariſſimi: inter quos Megacles & Hippoclides athenienſes praecellebant. Cliſthenes ante omnia patriam ſingulorum familiamque percontatur. Deinde eos omnes annum apud ſe detinens, exploravit uniuscuiusque & virilitatem, & iracundiam, & eruditionem, & mores: nunc cum ſingulis, nunc cum univerſis congrediens. Sed inter eos praecipue illi cordi Hippoclides. Cum autem deſtinatus nuptiis dies illuxiſſet, quo edixerat, indicaturum ſe, quem ex omnibus generum deligeret; mactatis centum bobus, in convivium tum ipſos procos, tum omnes Sicyonios accepit. Poſtea vero, quam coenatum eſt, proci certamen de muſica habere coeperunt, & de ſermone, qui in medio proponebatur. Procedente potatione Hippoclides iuſſit tibicinem ſibi canere* ἐμμέλειαν, *id eſt, ſedatum quoddam ſaltationis genus. Tibicine obſequente, ſaltavit ſibi quidem placens, ſed Cliſthenes omnem rem cernens, ſuſpectam habebat. Poſt haec Hippoclides iuſſit ſibi menſam inferri; qua illata, primum*

mum ſuper eam laconicos ſaltavit modulos, mox alios atticos, demum ſupra menſam capite ſtatuto, auribus veluti manibus geſticulabatur. Ad cuius primam & ſecundam ſaltationem etſi ſtomachabatur Cliſthenes, eum, qui tam impudens eſſet, generum ſibi fieri; tamen ſeſe continebat, nolens excandeſcere. At ubi vidit cruribus veluti manibus geſticulantem, iam ſe ultra continere non ſuſtinens, Hippoclides, inquit, deſaltaſti matrimonium, id eſt, hac impudenti ſaltatione nuptiis excidiſti. Cui ille: non eſt iſtud curae Hippoclidae. Vnde natum proverbium. At Cliſthenes Megacli filiam collocavit.

XVI. Diximus, aut nulla, aut admodum exigua extare hodie pantomimorum veſtigia. Nam fugientes eorum reliquiae durare videntur in eo ludionum, ſive ſaltatorum genere, qui in Gallia ciſalpina *Mattaccini* appellantur. Eorum veſtitus, quo agiliores ſint, corpori adpreſſus, & membra exprimens. Perſona ſive larva antiquo more ſine barba, neque admodum venuſta, prominente mento, & qualis vetularum facies eſt. Hi per urbem ſaltantes diſcurrunt, obvios loris, & ſcuticis, quod veteres luperci faciebant, inceſſentes. Manum fronti obtendunt: quod Fauni ac Sileni agebant ad ſolem defendendum, quod eſſent calui. Incredibili agilitate currus ac rhedas ſaltu tranſcendunt: per parietes repunt, in feneſtras enituntur, citatique & intento crure corpus in ſublime vibrant. Sed & diverſos actus ſaltatione, ac geſtu imitantur, tonſorem, fabrum, ſutorem, & id genus ſcite referentes. Mox & ſimulacra pugnae taciti edunt, rudibus concurrunt,

runt, & digladiantur. Conjecturae noſtrae fundus eſt *Athenaeus* l. 1. qui ὁπλοποιΐαν ſive bellicam ſaltationem, quam alii a Pyrrho *pyrrhicam* appellant, deſcribens, *eam ſaltationem eſſe*, ait, *earum rerum imitationem, quam dictio cantionis enunciat*, id eſt, pantomimicam. Tradi autem a *Xenophonte* in Cyri expeditione, eam in convivio apud Thraces adhibitam. *Nam poſtquam diis libatum eſt, ſurrexere primi Thraces, & ad tibiam armati ſaltavere, leviter in altum ſubſilientes, ac vibrantes quatientesque gladios. Tandem alterum ferit alter, ut homines percuſſum omnes crederent. Ille vero artificioſa ſimulatione cecidit, cunctis reclamantibus. Mox qui ſauciaſſe videbatur, iacentem armis ſpoliat. At reliqui Thraces humi ſtratum, ut mortuum efferunt.*

XVII. Hoc enim inter alia a Saliis noſtris, ſive *mattaccinis* agi, ſaepe non ſine voluptate ſpectavi. Nam & armatam ſaltationem edunt geſticulando, & aliquis ſe mortuum fingit: eum reliqui inter manus efferunt. Idque mihi revocat in mentem tragicum facinus, quod ex hac mimica ſaltatione conflatum eſt ante aliquod annos in Germania, ut a viro graviſſimo accepi. Duo primarii iuvenes eandem puellam ſummo loco natam procabantur. Ea poſtquam alteri deſponſata eſt, rivalis amore atque aemulatione amens, rationem excogitavit, qua illas nuptias funeſtas, & ſponſo peſtiferum gaudium redderet. Nam cum nuptiale convivium per dies Bacchanalium celebraretur maxima hominum frequentatione, & hilaritate; ille re cum ſociis communicata, *mattaccinorum* agmen ducens

cens, ingreſſus triclinium, circa diſcumbentes tripudiare coepit, nec indecoros modos ſaltatione edere. Vnus ex his ad ſponſi aurem accedit, ac neſcio quid inſuſurrat. Sponſus artificii non ignarus, iuvenili laſcivia ſurgit de convivio, ac ceteris immixtus ad numeros corpus movet, & reliqua ſpectaculi eius peragit. Armatam ſaltationem occipiunt, ac poſt breve certamen cadit ſponſus, & ſe mortuum ſimulat. Illum reliqui in vicinum conclave efferunt, & de more funebrem geſticulationem peragunt, ac veluti naeniam celebrant. Paulatim deinde ſaltantes dilabuntur , adhuc iacente ſponſo. Fabulae huius triſtis admodum, atque atrox exitus fuit. Nam poſtquam illum Salii extulerant, ut res vere, non ficte repraeſentaretur, ab infenſo rivali obſtricta gula ſuffocatus eſt. Putabant convivae, cum ceteris ad conſueta tripudia diſceſſiſſe. Cum mora ſuſpecta eſſe inciperet, ingreſſi cubiculum ſervi ſolum eum eliſo gutture iacentem invenere. Quis ſponſæ & convivarum ſenſus fuerit, malo vos ex rei atrocitate coniicere , quam ex verbis meis aeſtimare.

DE MIMIS.

XVIII. Praeter pantomimos & mimi fuerunt, dicti quidem & illi ab imitando, ſed in hoc ab iis diverſi, quod non ſaltatione, ac geſtu, ſed voce ac verbis res ridiculas in ſcena repraeſentabant: ut meretricem, moechum, lenonem, avarum, virum ebrium, qui comiſſatum eat ad amicam, hortorum furem, medicum peregrinum

num aegris praecepta dantem. Qualia autem eſſent mimorum argumenta, declarat *Tertullianus* in Apologet. *Caetera laſciviae ingenia ètiam voluptatibus veſtris per deorum dedecus operantur. Diſpicite Lentulorum & Hoſtiliorum venuſtates: utrum mimos, an deos veſtros in iocis & ſtrophis rideatis: moechum Anubim & maſculum Lunam, & Dianam flagellatam, & Iovis mortui teſtamentum recitatum, & tres Hercules famelicos irriſos. Luget Sol filium iactatum de coelo laetantibus vobis: & Cybele paſtorem ſuſpirat faſtidioſum, non erubeſcentibus vobis.*

XIX. Turpia ergo, & obſcoena ferme mimorum argumenta erant: praecipue adulteria, & maritorum deceptiones. *Ovidius* 2. de Triſtibus conqueſtus, ſe ob carmina damnatum, ſubiicit:

Quid ſi ſcripſiſſem mimos obſcoena iocantes,
Qui ſemper iuncti crimen amoris habent?
In quibus aſſidue cultus procedit adulter,
Verbaque dat ſtulto callida nupta viro.

Subdit, virginem nubilem, matronas viroſque ac pueros & magnam ſenatus partem ſpectaculo interfuiſſe: nec ſatis fuiſſe inceſtis vocibus aures temerari; ſed

Aſſueviſſe oculos multa pudenda pati.
Cumque fefellit amans aliqua novitate maritum,
Plauditur, & magno palma favore datur.
Quodque minus prodeſt, poena eſt lucroſa poëtae,
Tantaque non parvo crimina Praetor emit.

Nam Ædiles, & Praetores ludos edituri, mimos & fabulas a poëtis magno redimebant. Et converſus ad Auguſtum ait:

Lu-

Luminibusque tuis, totus quibus utitur orbis,
Scenica vidiſti laetus adulteria.

Et initio quidem tam mimi, quam pantomimi pars comoediae fuere: mox, ut diximus, ſeparati ſunt, & ſeorſum in ſcenam prodiere. Mimi autem vox tum ipſum drama, ſive rem repraeſentatam ſignificat, tum ipſum actorem. Dicti autem παρὰ τὸ μιμεῖσθαι, ſive ab imitatione vilium rerum, & perſonarum. Etſi enim non ſolus imitetur, (nam & comoedia & tragaedia, & tota poëſis imitatrix eſt) ſolus tamen, ut *Scaliger* in Poëtic. privilegio quodam hoc nomen poſſidebat: quemadmodum qui verſus facit, per excellentiam ποιητὴς dicitur, id eſt, fictor, ſive artifex; cum alii ſint artifices, nec poëtae appellentur. *Diomedes* l. 3. *Mimus eſt ſermonis cuiuslibet motusque ſine reverentia, vel factorum turpium cum laſcivia imitatio, ita ut ridiculum faciat. Neque negamus*, inquit *Voſſius* de Poëtic. *comaediam etiam ridicula multa, & laſciva imitari. Quod ex Ariſtophane ac Plauto videre eſt. Sed longe laſcivia vincebant mimi, totique erant ridiculi.* Praeterea aliud erat diſcrimen, ac magis ad rei pertinens naturam. Nam nulla erat in mimis, ut in comoedia, fabulae conſtitutio: & ideo aberat connexio, & ſolutio: quae comoediae partes praecipuae eſſe ſolent. *Cicero* pro Caelio: *Mimi ergo iam exitus eſt, non fabulae: in quo cum clauſula non invenitur, fugit aliquis e manibus: deinde ſcabella concrepant, aulaeum tollitur.*

XXI. Finis ergo mimorum erat duplex, ut univerſae comoediae, ſcilicet docere, & delecta-

lectare. Docebant enim utilibus vitae ſententiis: quales ex P. Syro, & Laberio ſuperſunt non paucae, & quaedam egregiae apud Senecam, & Macrobium. Eo etiam moribus conducebant, quod homines improbos ſalſis ſuis dictis riderent, interdum etiam nec viris principibus parcentes. *Capitolinus* in M. Antonino philoſopho c. 29. *Crimini ei datum eſt, quod adulteros uxoris promoverit: cum Tertullum etiam prandentem cum uxore deprehenderit. De quo mimus in ſcena, praeſente Antonino dixit, cum ſtupidus nomen adulterii uxoris a ſervo quaereret, & ille diceret* ter Tullus, *& adhuc ſtupidus quaereret, reſpondit ille: Iam dixi* ter, Tullus *dicitur.* Sed feſtivius eſt, quod narrat de Veſpaſiano *Suetonius* n. 19. qui, reliqua Imperator optimus, avaritia infamis fuit: *In funere*, inquit, *eius, Favor archimimus perſonam eius ferens, imitansque, ut eſt mos, facta ac dicta vivi, interrogatis palam procuratoribus, quanti funus, & pompa conſtaret, ut audivit, HS. centies, id eſt CCL.* millibus aureorum, *exclamavit: Centum ſibi HS darent, ac ſe vel in Tiberim proiicerent.*

XXII. Alter mimorum finis erat, ut populum delectarent. Quod conſequebantur dictis ridiculis; ſed ferme, ut diximus, turpibus, obſcoenis, ac plane ſcurrilibus. Et ideo civitas Maſſilienſium, diſciplinae ſanctitate pernobilis, *nullum aditum in ſcenam mimis dabat, quorum argumenta maiore ex parte ſtuprorum continerent actus*, ut ait *Valerius* l. 2. c. 6. n. 7. Vnde liquet, cur iocos mimicos ab oratore ſegreget *Cicero* in 2. de Orat. Atque ex eo, quod riſum captarent,

urbani

urbani & ſcurrae dicebantur. *Plaut.* Trinum. A. I. ſc. 2. v. 165.

Vrbani aſſidui cives, quos ſcurras vocant.

Nunc diſtinguuntur hae voces: & *urbanus* dicitur, qui modeſto lepore, ac facetiis intra pomaeria natis utitur: *ſcurra*, qui turpibus dictis & conviciis de trivio, aut lupanari ſumtis riſum inverecunde captat. Accedebat ad turpitudinem, quod Bacchum repraeſentabant, & *Ithyphalli*, ac *Phallophori* dicebantur, ut ait *Arnobius* l. 7. p. 103. faſcinorum ingentium rubore; quas voces interpretari pudor vetat.

XXIII. Ex mimorum genere fuere *Planipedes*, quorum meminit *Iuvenalis*, & *Macrobius*. Sic autem appellati, ut ait *Diomedes* l. 3. quod actores planis pedibus, id eſt, nudis, ſive cum ſoleis proſcenium introierent: non, ut tragici actores, cum cothurnis, neque ut comici, cum ſoccis: ſive, quod olim non in ſuggeſtu ac pulpito; ſed in plano orcheſtrae actitabant: *à piè piano.* quod placet Voſſio de arte poët. mihi prior notatio verior videtur. Non omnes autem mimos, ſive mimorum ſcripta fuiſſe obſcaena, vel hoc argumento erit, quod *Plato* Sophronis mimos tanti ſemper fecit, ut iis indormiret, & ſuppoſitos capiti libros eius, cum moreretur, habuiſſe credatur, ut tradunt *Valerius Max.* & *Quintilianus.*

XXIV. Apud Romanos fuerunt *Atellani*, ſic dicti ab Atella Oſcorum urbe; unde & fabulae Romam translatae. Qui & *Exodiarii* dicti ſunt.: nam cum in fine fabulae intrarent

ad riſum ciendum, & exodus ſive exodium graece dicatur finis, ſive exitus; exodiarii appellati ſunt. *Iuvenalis* ſat. 6.

Vrbicus exodio riſum movet atellanae.

Quae fabulae partim ad comoediae, partim ad ſatyricae fabulae naturam accedebant: ut dici poſſint comoediae ſatyricae. *Livius* l. 7. ubi ludorum ſcenicorum originem tradit, narrat, iuventutem romanam, hiſtrionibus, id eſt, pantomimis fabularum actu relicto, *inter ſe ridicula intexta verſibus iactitaſſe: quae inde poſtea* exodia *appellata, conſertaque fabellis potiſſimum atellanis ſunt. Quod genus ludorum ab Oſcis acceptum tenuit iuventus, nec ab hiſtrionibus pollui paſſa eſt.* Itaque Atellani differebant a mimis, quia ioci atellani gravitate italica condiebantur; quippe plurimum erant ingenui, non turpes, & obſcoeni. Qua de cauſa atellani honeſtiore loco erant, quam ceteri hiſtriones; &, ut *Livius* ait, *nec tribu movebantur, & ſtipendia, tanquam expertes artis ludicrae, faciebant.*

XXV. Ceterum mimi paulatim a ſcena ludisque in convivia, & ſegne otium oblectandum vocati ſunt: resque in ſcurrilitatem plebeiam verſa eſt. Qui quoniam de ſua virtute praedicabant, *Aretalogi* dicti ſunt. Et quia nimia de laudibus ſuis iactabant, quod putidi eſſent, &, ut Plautus loquitur, *ſtercorei*, graece Copriae, ſive Copreae dicebantur: quod idem ſonat. *Suetonius* in Tiberio c. 61. *Interrogatum eum ſubito, & clare a quodam nano adſtante menſae inter copreas*, id eſt, inter ſcurras. Et in Claudio

c. 8.

c. 8. de eius contemtu, in quem propter ſtupiditatem venerat: *Quoties poſt cibum obdormiſceret, (quod ei fere accidebat) olearum, & palmularum oſſibus inceſſebatur. Interdum ſolebant & manibus ſtertentis ſocci induci, ut repente expergefactus faciem ſibi confricaret: interdum ferula, flagrove, veluti per ludum, excitabatur a copreis.* Ita D. *Cyprianum* olim gentiles *Coprianum* appellarunt, quod aniles, ut ipſi volebant, fabulas, & multa mendacia ſuis ſcriptis inſeruiſſet.

XXVI. Scurras mimarios & ſcenicos hodie vocamus *Buffones*: atque ita a veteribus vocabantur, quod buccas, & genas inflarent alapis excipiendis, ut validius ſonarent. Nam alapae propriae ſcurrarum deliciae fuerunt. *Iuvenalis* ſat. 8. *Mamercorum alapas. Tertullianus* de Spectac. *Faciem ſuam contumeliis alaparum ſic obiicit, quaſi de praecepto Domini ludat: ſi quis percuſſerit tibi maxillam &c. Martialis* lib. 5. epiſt. 62.

O quam dignus eras alapis, Mariane, Latini:
Te ſucceſſurum credo ego Panniculo.

Et alibi l. 2. epiſt. 27.

Os tibi perciſum, quanto non ipſe Latinus
Vilia Panniculi percutit ora ſono.

Nam *percidere* eſt batuere, tundere. Et Panniculus Latini mimi miniſter, ad riſum concitandum ſinebat ſe percuti alapis, crepitantibus malis. Venetiis aiunt, *far poſca*, ubi turgentibus genis viliſſimi homines impactas alapas excipiunt, a ſonitu illiſarum maxillarum, & colliſione labiorum. *Iuvenalis* ſat. 5.

- - *Pulſandum vertice raſo*

Praebebis quandoque caput. Nam iidem moriones raſo vertice, erant. *Arnobius* l. 7. p. 103. *Delectantur ſtupidorum capitibus raſis ſalapittarum ſonitu atque plauſu*, id eſt, alaparum. Quoniam igitur ſcurrae excipiendis alapis genas inflabant, *Bufones* dicebantur, ut *Salmaſius* ad Tertullianum de Pallio notat. Adamantius *Martyrius*: *Bufo*, ὁ φυσίγναθος. Sic ranarum dux ab Homero appellatur: & roſpi (die Kröten) *bufones* vocantur; ſicut lagena vitrea rotunda, ac tumida, *buffone* : *beffare* autem eſt ſubflare. Hinc *ſaccibucces* Arnobio dicuntur, qui buccas naturaliter tumidas, & inflatas habent. *Non nullos turgentibus malis, aut buccarum cumulatione.* l. 3. p. 48.

XXVII. Iidem & *ſanniones* dicti ſunt, & hodie *Zanni*, a ſannis. Homines enim huiusmodi facie magis, quam facetiis ridiculi, qui rictu oris, labiorum ductu, totius vultus diſtorſione, atque geſtu ridenda ſchemata exprimerent, aliorumque mores ac geſtus per ludibrium imitarentur, Graecis *ſannae*, & *ſanni*, recentioribus ζάννοι: atque ita ab idiotis appellatos tradit *Euſtachius* Odyſſ. ξ. nam ſanna pro irriſione & ſubſannatione. Vetus interpres Perſii: *Sanna eſt os diſtortum cum vultu : quod facimus, cum alios deridemus.* Quae etiam μωκία, & μωκᾶν ore vultuque diſtorto aliquem deridere. Nos: *Far la mocca. Plautus* Mil. glor. a 2. ſ. 1. v. 15. *Labiis dum ductant eum.* Et *Gellius* l. 18. cap. 4. *Labiorumque* (al. labearum, vel labiarum) *ductu irridere.*

Tria autem ſannarum genera expreſſit *Perſius* ſat. 1.

O Iane, a tergo quem nulla ciconia pinſit,
Nec manus auriculas imitata eſt mobilis albas,
Nec linguae quantum ſitiat canis appula &c.

Vbi vetus interpres primum genus ſannae ait eſſe ciconiam: cum coactis in longum digitis roſtrum ciconiae formarent, idque poſt tergum deridentes motitarent; ſecundum, appoſito temporibus pollice, auriculas aſini imitari : quo geſtu ſtultos, & praecipue poëtas deridebant. Eumolpus apud *Petronium*: & me pueri quidem, velut inſanum, imitatione petulantiſſima illudebant. Tertium genus ſannae, linguam exercere, ut canes ſitientes ſolent.

Neque adeo recens ſannae genus eſt, quo impudicarum mariti duobus digitis corniculorum inſtar erectis denotantur. Nam κεϱασφόϱυς vocabant, quorum uxores moechabantur. Extat *Lucilii* graecum epigramma in Grammaticum κεϱασφόϱον ſive cornutum:

Nunc vero doce narrans Paridis, & Menelai,
Intus habens multos tuae Helenae Parides.

Artemidorus l. 2. c. 12. Fuit quispiam ſomniorum interpres, qui cuidam, qui ſibi viſus fuerat in ſomnis deſidere ſuper ariete, & ex ipſo ex anteriori parte cecidiſſe (erat autem procus, puellamque deſponſatam habens, illis diebus nuptias celebraturus erat) hoc ſomnium ſic expoſuit: Vxor tua ſcortabitur; & quod dici ſolet, cornua tibi faciet. Atque ſic evenit. Ille ob ſomnii praeſagium recuſatis nuptiis vix poſt multum

tempus ab amicis perſuaſus duxit illam, quae erat deſponſata. Verum prae ſomnii metu uxorem cuſtodiebat. Et illa quidem poſt annum ſine probro deceſſit. Cum autem aliam duxiſſet, ratus, ſomnii minas praetergreſſas, in infortunium incidit. Haec enim ad ultimam ſcortationem progreſſa eſt.

Summe reverendo Viro

IOANNI FABRICIO

S. P. D.

IO. PHIL. SLEVOGTIVS.

TE promiſſum ſemel iterumque, ſed obiectis gravibus remoris, pro depoſito paene habitum, ſcriptorem noſtri aevi inclitum, OCTAVIVM FERRARIVM, ea cura & ſucceſſu, per modicum illud, quo inter nos ſilemus, ſpatium, revocare publicum in conſpectum ſtudiſſe, ut VARIA eius OPERA propediem repraeſentare nobis integra queas, eſt quod magnopere tibi gratuler. Nam quantum doleri debet, reginae olim elegantiorum litterarum Italiae, quae tot Varrones, tot Tullianae facundiae aemulos, aut cum reliquis veterum diſertiſſimis certantes, proximis ſaeculis dedit, tam horrida nunc fata incumbere, ut nova barbariae ſedes videatur futura: tantum profecto tu extollendus es, qui quod illa civi ſuo, priſtini ſplendoris graviſſimo vindici debebat officium, homo Germanus occupas, tuumque pariter, quamvis ſatis decantatum nomen, tanto ſcriptori perpetim iunctum peragrare facis cultiores orbis terras, & ſeram ad poſteritatem durare.

 Equi-

Equidem vulgus litteratorum, ex ſuo tantum captu cuncta aeſtimans, facile poſthaec etiam Ferrariani ingenii careret monumentis; neque quisquam ulli, niſi acrioribus naturae ſtimulis ad ſublimia feratur, ut in ſequendis tam arduis veſtigiis operae multum & temporis inſumat, temere auctor fuerit. Ceterum, quisquis non contentus eſt plebeia & eruditione, & ratione dicendi, accumulatam in illis inveniet variae & profundae doctrinae tantam copiam, tamque illuſtria, ad veterum maxime formam, & ſine inani verborum ſtrepitu, canorisve nugis, ſcribendi exempla, qualia *neſcio an in quoquam recentiorum* reperiantur.

Fatemur ſane, quorum aures ſolius Ciceronis ac Caeſaris ac Terentii, & his ſimilium latinae linguae auctorum deliciis, tanquam Muſarum concentibus, adſuetae ſunt, illi in Ferrarium incidentes, durum, male compoſitum, atque a mediocritate ea, quam in aureae aetatis ſcriptoribus tanto poſteritas opere admiratur, longius abeuntem, & vel tumidum, vel tumori proximum, poëtis etiam, quam oratoribus, affinem eſſe criminabuntur. At vero, niſi totus fallor, idem regeri his poteſt, quod Andreae Alciato, Tacitum aſperius perſtringenti, a Ciceronis ſtudioſiſſimo imitatore *Mureto*; quod Lucanum faſtidientibus ab Hadriano *Turnebo*; quod denique pro ſui aevi oratoribus ab *auctore Dialogi de Cauſis corruptae eloquentiae* fuit reſponſū: Delicatulis iſtis, ſolam aurium voluptatem captantibus, nil placere, niſi quod blandum ſit, ſuaviloquum, & mol-

molle; quidquid ex adverſo plenius paullo ſonet ac gravius, id tanquam acerbum, raucum, atque horridum faſtidiri: nihil probari illis hominibus, niſi quod gracile ſit, deductum, humique propemodum ſerpens: ſi quid ſanguinem & ſuccum habeat, ſi lacertos & toros, attollaturque generoſius, velut inconditum, tumidum, & altius quam deceat exaggeratum, abiici; quaſi non & noſtri aevi genius exigat grandem, qualem *Petronius* eſſe iubet, orationem, & poëticum quendam, ut laudati Dialogi verbis utar, decorem, ex *Horatii*, *Virgilii* & *Lucani* ſacrario prolatum.

Quanquam non diſſimulandum eſt, minime a *naevis* omnibus *Ferrarium* abeſſe; verum eius generis, qui virtutibus multo maioribus compenſentur. Neque ignotum eſt *Dionyſii Longini*, veterum criticorum principis, magno ſequentium rhetorum conſenſu approbatum iudicium: Magnificum illud & *ſublime dicendi genus*, (in quo *Ferrarius* omnino regnat) tametſi vitiis ſit obnoxium, *praeſtare* tamen *mediocri* nusquam impingenti, ſive proſam, ſive ligatam orationem ſpectes: fieri enim non poſſe, ut, qui ad ſummum contendunt, non interdum labantur, & oneri cedant; neque tam numero, quam magnitudine ſua, & vero pretio virtutes aeſtimandas. Hinc idem *Longinus*, quamvis in *Homero*, & aliis eminentiore ingenio ac ſtilo ſcriptoribus, non paucos obſervari lapſus, nec mediocriter his velut maculis offendi fateatur, incuriae tamen magis adſcribit, *ac fortuitae hallucinationi*, quam ut vitio

aucto-

auctoribus vertat: ſolam quippe in tantis viris, dum gravioribus ſe intendunt, levicula minus curantes, mentis facere altitudinem, ut cetera non multum requirantur.

Interim in *Ferrario*, quantum ego video, parum invenias, quod iure diſpliceat & carpatur, praeter *compoſitionem*: cuius ſaepe numero nimis eſt negligens; ſed fere, *ubi docet* tantummodo, ſatisque habuit, rem ipſam, ſicuti eſt, ſine anxia verborum iunctura tradidiſſe. Vt & hac parte non vires ei defuiſſe intelligas, ſed ſolam voluntatem. Quantam enim etiam hac laude valuerit, quamque nulli ſcriptorum cedat, ubi placuit animum attendere, vel ſolae operi de Re veſtiaria, & Electorum libris, itemque Originibus linguae Italicae praemiſſae *dedicationes*, ut alia omittam, ſatis oſtendunt. Quibus equidem, in tanta praeſertim ſententiarum ubertate, *nihil eſt perfectius*: ſed nec quicquam, ut teſtabuntur, qui paria tentare aggreſſi fuerint, difficilius; eamque ipſam eſſe cauſſam arbitror, cur ſubinde minus ſe praebuerit diligentem. Sicut de cetero, *ubi dandum aliquid vel iis, ad quos ſcribebat, vel quibus ſtylum commodabat*, cenſuit, lubens *ingenio*, cuius generoſiſſimi in eo fuere impetus, *indulſit*, nubesque audacius petiit. Quam enim his capiantur hodie Italorum aures, quam late graſſetur veſana granditatis affectatio, & tu praeſens cognoveris, & alii, qui nec Italiam nec edita in vulgus eorum ſcripta oculis uſurparunt, e creberrimis Iani Nicii *Erythraei* querelis condiſcant.

Ex

Ex omnibus autem oratoriis *Ferrarii* monumentis, principem locum meretur dictus LVDOVICO M. Galliarum regi, *panegyricus*: in quo vim atque fecunditatem ingenii, ſplendorem orationis, pondus ſententiarum, & cogitationum altitudinem vir horum ſtudiorum intelligentiſſimus, *Io. Georgius Graevius*, tantam eſſe praedicat, ut, quam Ferrarii eruditionem & facundiam dudum ſuſpexiſſet, nunc fateatur ſe adorare. Scio, quanta *Pliniani Panegyrici*, optimo Imperatorum Traiano dicati, ſemper fuerit admiratio. Verum & novi hominem, qui, quod paradoxon & audax quibusdam facinus videatur, non dubitet illum Ferrariano, ſive ingenium, ſive iudicium, ſive eruditionem & rerum copiam, ſive denique ipſam eloquutionem aſpicias, pronuntiare minorem. Tanta in hoc inventionum felicitas, tam mens ſublimis, & cum argumenti maieſtate certans ingenium, ut, qui quorundam locorum paria in *Plinio* exempla quaerat, fruſtra ſit futurus. Vtque iudicii in eodem vim perſpicias, etiamſi ſummum ubique ſit artificium, nusquam tamen oſtentationem artis deprehendas, non vanam acuminum affectationem, & quaeſitas cum legentium faſtidio argutias. Nemo quisquam *Perſianum* illud hic iure occinat: *Librat in antithitetis.* Praeter haec amplificationes nullae rerum inopes: non inutili verborum pompa diffuſum, quod, ubi breviore gyro comprehenderis, & dicat ſatis, qud debebat dici, & minus habeat moleſtiae, plus ponderis: quin omnia potius conferta multiiugi eruditione, verbisque pauciſſimis ingens

ingens hiſtoriae tam antiquae, quam novae, & civilis prudentiae ſilva, luculenti materia commentarii, continetur. Iam adverte mihi animum ad genium Romani ſermonis; adverte ad numeros, & totam compoſitionem; agnoſces, ab aurea aetate proxime abeſſe *Ferrarium*, nec loquendi formulam aut verbum occurrere, quo iure offendaris: numeros vero, & conſociatam cum ſuavitate perpetuam gravitatem vix habere comparationem. Tandem non ignotum eſt de Pliniano Panegyrico Io. *Sturmii*, & hodie eruditorum, licet incomparabilem in eo facundiam laudantium, iudicium: caveruntque prudenter, & alios monuere diſerti aetatis noſtrae viri, ne illum nimium imitarentur. Ego certe, ut candide fatear vel errorem meum, vel neſcio quem morbum, quoties eum in manus ſumo, facere non poſſum, quin evolutis paucis paginis aliquid ſentiam taedii, avertarque ad alia: planeque veram nec ſolis Gallorum auribus datam, *Graevii* de Ferrario ſententiam puto, *perfectius eloquentiae ſpecimen aetatem noſtram haud vidiſſe*, ſive ſolos recentiores cum eo compares, ſive veteres ſimilis argumenti ſcriptores. Et tametſi par antiquis, immo quibusdam maior habitus, *Scaliger* pater in oratione, qua *Audecten Caeſarem* filium luget, videatur ſecum ipſe certaſſe, ut ſummum in eo ingenium ſummamque facundiam vel parens ille eloquentiae ac litterarum Cicero miraretur; tamen, praeterquam quod argumentum ſterilius erat, crediderim, ipſum Scaligerum Ferrario palmam delaturum fuiſſe.

Atque

Atque hoc loco notandus eſt *nuperi ſcriptoris*, cuius de hiſtoria praeterlapſi ſaeculi poſtumus liber prodiit, haud levis error. Is quippe a *Boeclero*, in extremo Muſei, hunc Ferrarii panegyricum perſtrictum opinatur, quum Iſaaci *Voſſii*, ſolo conviciatoris nomine deſignati, contumelioſam de Germanorum id genus ſcriptis ſententiam, aequo ferre animo non poſſet. Quanquam *Voſſius* non tam, quid ipſe ſentiat, quam quod auguſtiſſimae *Suecorum Reginae* iudicium fuerit, exponit, ad plerorumque & Germanorum praecipue, panegyricos, ſibi faſces imperii capeſſenti oblatos, nauſeantis. Lapſus, quem diximus, auctor ille fuit, neque legit ipſam *Voſſii* ad Ferrarium epiſtolam. Etiam panegyricam orationem, Galliarum regi, publicato dudum Muſeo, habitam, vidiſſe non poterat *Boeclerus*, quum ſuam ex Voſſiana cenſura indignationem profiteretur. Nempe de *Pallade Suecica*, Panegyrico, laudatae Reginae, quum imperium auſpicaretur, dicto, & *Voſſius* & *Boeclerus* loquuntur, tot profecto ingenii, eruditionis, & facundiae luminibus praefulgente, ut *Boeclerus*, quando *Freinshemii*, ſimili tunc opera perfuncti, anteferre conatus ſuſtinuit, non obſcure ſuam ipſius egerit cauſam.

Nam in eodem argumento verſatus, omnino Freinshemium gravitate & magnificentia ſtili longe ſuperat: neque ſi eloquutionem conſideres, quidquam facile reperias numeroſius, & maiore ſtudio compoſitum: at vero, ſi res ipſas expendas, ſi ſententias quaeras, argument

menti faſtigio non indignas; quid tandem inventurus es praeter inanem verborum ſplendorem ac pompam? Adeo vitare non potuit tam celebrati nominis vir exprobratum *Germanis* ac *Polonis* commune vitium, & illos & hos, dum maximi ſibi eſſe videntur oratores, grandibus, ſed vacuis rerum verbis lectori imponere. Accedit, quod neſcio qua ingenii, aut propoſiti culpa, non raro tam obſcure loquitur, ut Delphica oracula videatur editurus, verbis quidem uſitatis, nec perplexe iunctis, & ſingulis claram habentibus ſignificationem; ſed ſententia tam abſtruſa, ut eam vel Oedipus coniector non aſſequatur. Quod genus obſcuritatis cenſetur peſſimum. Neque in ſolis eius orationibus utramque obſerves labem, ſed in diſſertationibus pariter: in quibus quaedam vel non capiat lector, quamvis ad myſteria illa non plane accedat profanus ac rudis; vel quae capit etiam, ubi vulgariter eloquutus fuerit, parum intelliget arcani habere: quo nomine, ſuperſtes adhuc, a *viro* doctiſſimo Vpſaliam quondam decorante, praefatione in Regnum Romanorum notatus creditur.

Neque illum iuverint, quae in cenſura programmatis, anno ſexto & ſexageſimo ſuperioris ſaeculi in lucem editi, ſive in Vindiciis ſecundum ſtudia civilia, pro ſemet ipſo dixit: Morem hunc fuiſſe veterum ſapientum, ut tuenda auctoritatis gratia; quoque doctrinas ſuas contra contemtum munirent, adde, & accendendae aliorum induſtriae, data opera obſcurius loque-
ren-

rentur. Nam utique vel laudanda, vel ſaltem ferenda, & ſollertiore meditatione ſubmovenda eſt obſcuritas, qua, tanquam nebula, conte-ctas vides ſententias cognitu dignas, unde gaudeas te profeciſſe. Ac fere contingit, ut, quo quisque ingenio & doctrina eſt profundiore, eo difficilius, ſe licet minime id agente, quae dicit aut ſcribit, intelligantur. At vero, ita verborum involucris condere mentem ſuam, *ut nec ipſe auctor, ſi interrogetur, quid ſibi voluerit*, *explicare ſatis queat*, vitium eſt, intempeſtiuo patrocinio, aut excuſatione plus reprehenſionis meriturum. Idem ſtatuendum fuerit, ſi non res, ſed mera *umbra rerum*, & pro fruge inanes paleae ſpecioſo verborum colore tegantur; aut, quod detectum, iam aliunde notum ſit, vel cuivis ſponte ſuccurrat.

Ceterum ab *Octavio Ferrario* utrumque & inanium verborum, & obſcuritatis vitium procul abeſt, ſive docentis munere fungatur, & variae argumenta eruditionis, aut ciuilem prudentiam interpretetur, ſive oratoris agat partes. Illud etiam vitavit, ut, quamvis reconditae ubique doctrinae ſpargat flores, *nihil* tamen *intempeſtive ingerat*, & quod ſolius oſtentationis cauſſa appareat infarctum. In quo aliqui noſtrae gentis tam longe a veterum praeceptis & exemplis, tam etiam a natura ipſa, affectationem, & coactum omne aſpernante, aberrant, ut, quod quidam ludicri cauſſa, integras epiſtolas & orationes proverbiis ſtipantes, fecere, hi *conſtipatione exemplorum*, *&* *comparationum* idem faciant, toto

ſacco

ſacco ſerentes, quod, ſapienti *Corinnae* de uſurpandis in carmine fabulis monitu, manu ſpargendum erat: tam inſuper promiſcua notorum atque ignotorum farragine, tam nullo primarii ſcopi, qui ſaltem conſtitui debuerat, habito reſpectu, ut pro delectatione, quam quaerunt, taedium faſtidiumque pariant, &, quantum ingenii ac multifariae lectionis aucupantur, atque etiam merentur laudem, tantum ſe ipſos privatum eant teſtimonio iudicii prudentiaeque.

Illud vix tangendum eſt, exiſtere, qui Ferrario *intextam ſuis ſcriptis alienam purpuram, & perpetua quaſi furta*, ſi non vitio, ſaltem nec laudi ducant: quibus tamen id aſſequutus ſit, ut tum vel maxime admirationem plauſusque excitet, quum ſpoliis veterum ſuperbit. Quod certe non inficiandum eſt. Quis enim vel in ipſo ingreſſu laudati panegyrici non agnoſcat *ſtatianum* illud? *Numen auditum longe mihi.* Sed non intelligunt hi homines, quam magnis *Ferrarius* auctoribus peccet; quantum id genus furtorum in optimis veterum & poëtis & oratoribus eruditi obſervent. Non ille tam fuit ſtupidus, ut, quae aliunde mutuo petiit, pro ſuis voluerit haberi: &, ſi qui tam in antiquorum monumentis peregrini, ut, quae ex Ferrarii penu depromta ſint, quae imitatione ſimpliciore ex aliis, per ſe haud animadvertant, non illius, ſed lectorum culpa fuerit. Poſtquam Latinus ſermo in ipſa veteri ſede ſua, ab aliquot iam ſaeculis, adeo in vulgari uſu eſſe deſiit, ut ſolis e libris, & magiſtrorum ductu hauriatur: illi ſane, quibus ali-

qua

qua ſtili cura eſt, non rectius ſibi conſulunt, quam ſi probatiſſimorum ore auctorum perpetuo adſueſcant loqui. Nam tota ſic oratio genuinae latinitatis colorem facilius refert; perfuſaque paſſim gemmarum ex theſauris iſtis ſubductarum luce, auctoritate maiore conveſtietur. Quod quam male neglectum ab illis fuerit, qui omnia volunt ſua videri, & vix phraſin ullam, quam veteres uſurparunt, intaminatam patiuntur, novum praeterea dicendi genus affectantes, manifeſta teſtantur documenta. Neque ſcio, an ullum ſit notabilius, quam eloquentiſſimi alias ſcriptoris, cuius ſupra mentionem fecimus, *Boecleri* exemplum. Is quippe, dum ſibi nimium indulget, ac profeſſo paene ſtudio detrectat ullam loquendi formulam antiquis integram debere; dum verba latina quidem, ſed conſtructione inuſitata, ſuis, id eſt, novis, itidem a Romanorum conſuetudine alienis animi ſenſis applicat, id effecit, ut dicendi, quod ſibi formavit, genus, neque aureae, neque ſequioris aetatis reſpondeat genio: ſed prorſus novum ſit, ac neſcio quid reſonet *peregrinitatis.*

VErum haec tu fortaſſis non expectabas, VIR maxime reverende: neque ego ſane, qui advena horum ſtudiorum, in transcurſu tantum, otiumque non nactus, ſed breviſſimo furto rapiens, Muſarum vireta obeo, publice iſta velim legi, ne profeſſis talia magiſtris, & cenſoribus, iure merito ultra crepidam videar ſapere. Tu tamen, qui *Ferrarium* familiarius veneratus es, & fundenti in applaudentium coetibus ora-

cula animo linguaque faviſti, meam de eo ſententiam, tanquam luculentam ad breviores tuas reſponſionem non invitus accipies. Vale.

Ienae 10. Ianuarii, 1711.

IOAN-

IOANNIS FABRICII

ad non neminis de Orthographia latina Dubia

RESPONSIONES.

DVBIVM I.

L*Iterae in diphthongis non ſunt in vulgari ſeu curſiva ſcriptione divellendae, adeoque non ponendum eſt ae & oe, ſed æ & œ, ſicut fecerunt* Eraſmus, Lipſius, Manutius, Voſſius, Gronovius, Graevius, *& alii. Ab his qui recedit, novitatem ſectari videtur.* Reſpondetur: Si vel maxime probatum hoc eſſet de Criticis hiſce, nuſquam tamen legimus, eos praeceptum ac regulam dediſſe, & iure meritoque dare potuiſſe, ſic, & non aliter ſcribendi. Nimirum ſecuti ſunt morem vulgarem, cui a pueris adſueverant, & accommodarunt ſe typis, non ab eruditis, ſed ab opificibus in gratiam typographorum, ut uno typo duas literas abſolvere poſſent, adeoque compendii cauſa formatis. Sed quod de *Manutio* dicitur, id quidem a vero abludit, ſi non ex libris recuſis, ſed iis, quos ipſe edidit, iudicare velis: ha-

beo enim codicem Epiſtolarum Pauli Manutii, Venetiis Ao. 1571. in aedibus manutianis, ab Aldo iuniore, cum effigie Aldi ſenioris, tanquam (*a*) veris manutianae editionis indiciis, impreſſum, in quo omnes diphthongi disiunguntur, ac perpetuo ſcribitur ae & oe, nunquam vero æ & œ. Et illam ſcribendi rationem inter eruditos ſequuntur *Io. Vorſtius*, *Noris*, *Io. Phil. Slevogt*, ~~*Christoph*~~ *Schubartus*, *D. Antonius*, *D. Neumannus*, *D. Buddeus*, *D. Pritius*, (*b*) *Cellarius*, *Schurtzfleiſchii* & *Bergeri* fratres, *Kriegk*, multique alii elegantioris ingenii: & *Mitternachtius*, optimis annumerandus magiſtris, ut mihi relatum eſt, approbavit. Eccur in vocibus, *aër*, *poëta*, & ſimilibus, apponuntur puncta diaeretica, niſi ut oſtendant, vocales a & e, item o & e, quae in aliis ut una litera leguntur, eſſe diſcernendas, & duabus ſyllabis pronuntiandas? Videantur (*c*) *Scioppius*, (*d*) *Eraſmus*, (*e*) *Caſelius*, & (*f*) *Praſchius*,

(*a*) *Inſcriptio addita ſic habet:*

LECTORI
QVI. LIBRI
CVM. ALDI. IVNIORIS. NOMINE
SENIORISQVE. EFFIGIE
IN. POSTERVM. EDENTVR
EOS. TANTVM. SCITO
MANVTIANAE. EDITIONIS
ESSE.

(*b*) In Orthograph. lat. 14.

(*c*) In Grammat. philoſoph. 156. 160. (*d*) In Lingua pag. 7. 10. 43. (*e*) Oper. T. 2. pag. 60. (*f*) In Grammat. nova lat. pag. 11.

ſchius, non grammatiſtae, ſed veri & excellentes Grammatici. Quid multis? Audiamus Georg. *Schubartum*, virum hac in arte exercitatiſſimum, qui conſultus hac de re, inſtar oraculi ſic pronuntiavit: *Ad hanc quaeſtionem vix reſpondendum: quia non ad orthographiam eruditam & romanam, ſed longobardicam pertinet. Romanae litterae non ſunt ligabiles, ut Grammatici loquuntur. Si tamen in marmore, aere, vel gemma, litterarum compendium adpareat, id fit ex neceſſitate, propter ſpatium anguſtum. Ita E in O incluſum, & Æ pingitur a Romanis, ſed raro. Noſtra ſcriptura vulgaris, quam latinam putamus, non eſt latina, ſed barbarica, in qua litterae ſunt ligabiles pro arbitrio ſcribentis: quare & diphthongi non aliter, quam conſonantes, coniungi poſſunt, & coniunguntur ita, ne quid fiat contra orthographiam, vel orthoëpiam.* Audiamus etiam accuratiſſimum Magn. Dan. *Omeiſium*, quamvis ipſe vulgari ſolitus ſit uti ſcriptione: *Illi*, ait vir laudatus, *qui pro a ſcribunt ae*, Lipſium *inprimis videntur ſequi, qui in Orthographia ſua ſcribit: AE diphthongus, ſicut aliae omnes apud antiquos ſemper* (*) *diviſis litteris, non coniunctis, ſcriptae ſunt: quod & hodie ſervatur a doctis. Neque vero inde ſequitur, ſi ſcribam*, quaeritur, *verbum hoc quatuor, non tribus ſyllabis conſtare. Ratio mea haec eſt, quia veteres τὸ AE legerunt, ut E; imo ſaepius etiam E pro AE, & viciſſim AE pro E poſuerunt. Id quod contra Lipſium oſtendit* Rutgerſius *Var. lect. lib. 3. cap. 5. p. 206.* Item: *Pro ſcriptione ae inſignis ad manus meas venit locus* Salmaſii, *in veter. manu-*

(*) Vide Virgil. l. 7. Aen. v. 704. & l. 10. v. 189.

ſcriptis verſatiſſimi, *quem citat* (*a*) *Morhofius his verbis: Si quibus in libris manuſcriptis diphthongus reperiatur Æ, duabus literis non in unam coalitis, ſed ſeparatis, expreſſa ad hunc modum AE, aut ae, ſcias, codices illos & vetuſtos eſſe inprimis, & fideli manu confectos. &c.* Et alius *vir* doctus : *Miror*, inquit, *Ariſtarchi ἀκρίβειαν. Inde a puero nomen meum ſcripturus didici, literis a & e ſignum* (*b*) *diaereſeos eſſe inſcribendum. Hoc vero quid opus, ſi diſtinctae ſcriptae hae vocales non coaleſcerent in diphthongum?* Hiſce adde litteratiſſimi viri iudicium, quod legitur in S. C. *Schurtzfleiſchii* praefatione in Orthograph. rom. pag. 7. & ſeqq. *Nec me*, inquit ille, *nunc remoratur conglutinatio literarum vocalium, quas nihilominus diſtincte ſcribi oportere* a doctore meo *admonitus, aſſeveranter dico, ſi tabularum, quae non fallunt, & codicum, a quibus vitium abeſt, teſtimonio ſtandum eſt: quod utique pro certo conceſſoque ſumo. Id vero non tantum indicio nominis, duplicem ſonum ſignificantis, verum etiam antiqua pronunciandi conſuetudine firmatur, propterea, quod veteres Romani ita alii ad alios loquebantur, ut non confunderetur a pronunciante ſonus, ſed ab audiente etiam utraque litera vocalis perciperetur. Hodie, poſtquam illa tam accurata pronunciandi ratio intercidit, literae tamen ſub eodem ſono diverſae manent, & ſcribendo recte adhuc diſtinguuntur. Accedit, quod literae AE, quae diphthongum, arceſſito a Graecia nomine, componunt, in locum AI ſucceſſerint, & illae perinde, ac hae, diſtinctam ſcribendi rationem ſervarint. Argumento ſunt nomina CAESAR, PRAESVL, & complura*

(*a*) In Polyhiſt. T. I. pag. 60. (*b*) *Cellar* Orthograph. lat. 61.

ra eius generis alia, quae antiquitus ſcriptitarunt CAI-SAR, PRAISVL. Vt vero ab antiquo ſcribendi literas maiuſculas more diſceſſum eſt, ſic diphthongi literis quoque minuſculis conflari coeperunt, in quibus alterutra de literis diphthongum conſtituentibus, ſpeciatim litera A, *ſive quodam compendiario ſcribendi modo, ſive librariorum culpa, ſaepenumero deſideratur. Quod mihi, veterum Quiritium ſcripturam aſſerenti, minime fraudi eſt, imo ad diſtinguendas huius diphthongi literas valet, cum litera E, diphthongum finiens, in ſequioribus librorum chartis, per ſe ac ſola crebro poſita reperiatur, ac praecipue eius in hoc latine ſcribendi genere ratio habeatur. Perantiquus* Salluſtii codex, *quem verſavit Cl. Reineſius, nunc poſſidet noſter, & magni aeſtimat, rem demonſtrat ſatis, & fidem ſcripturae facit. Nihil enim cauſſae eſt, quamobrem plures nominare debeam, quos vidiſſe memini, eundem ſcribendi morem obſervantes.* Ex quibus omnibus clariſſime patet, ſi *ae* & *oe* disiunctim ſcribantur, id nec novum eſſe, nec ratione deſtitui.

DVBIVM II.

L*Oco j male pingitur* i, *ut: iuris practicus, iuridicum.* Reſp. Haec critice aeque eſt infirma, ac prior. Sic enim ſcribunt, qui & ſaepe *u* ponunt pro *v*, *Lutherus*, *Melanchthon*, *Bugenhagius*, *Wigandus*, *Regius*, Mart. *Chemnitius*, Dav. *Chytraeus*, Luc. *Oſiander*, *Calvinus*, *Beza*, *Heshuſius*, Dan. *Hofmannus*, *Selneccerus*, *Heerbrandus*, *Eraſmus*, eiusque patres, Hilarius, Ambroſius, Auguſtinus, & Hieronymus, P. *Bembus*, P. *Iuſtinianus*, Georg. *Fabricius*, *Sabinus*, *Strigelius*, Rob. *Stephanus*, Lactantius

(*) In Orthograph. lat. 14.

tius *Betuleii*, *Briſſonius*, *auctores antiqui* grammaticae latinae, *Scioppius*, *Sanctius*, *Manutius*, *Reuchlinus*, Io. *Sturmius*, Valent. *Forſterus*, *Peutinger*, *Lipſius*, *Muretus*, *Caſelius*, Conr. *Horneius*, *Cruſius*, *Iovius*,, *Beroaldus*, Io. *Bodinus*, *Reuſnerus*, *Zaſius*, *Caſtalio Burgundius*, *Valla*, Henr. *Noris*, Io. *Vorſtius*, *Neumannus*, *Antonius*, *Buddeus*, *Pritius*, *Schurtzfleiſchii & Bergeri* fratres, * *Cellarius*; imo & auctores claſſici, ut *Cicero* Sturmii, *Salluſtius* Gruteri, *Tacitus* & *Iuſtinus* Berneggeri, *Florus* Freinshemii, *Velleius Paterculus* Boecleri, *Petronius* variorum, *Caeſar* editionis gryphianae, & L. Ann. *Seneca* editionis baſileenſis. Hiſce bibliothecae meae non magnae auctoribus evolvendis aliquando, cum otii quid nactus eſſem, bihorium duntaxat impendi. Quantus igitur numerus iniri poſſet, ſi plures inſpicerentur! Sed illa vulgaris ſcriptio, qua tanquam proba niteris, ex praeiudicio originem trahit, & vitio ſcholarum; in ſana autem Grammatica plane nullum habet fundamentum.

DVBIVM III.

Super adverbiis videtur ponendos eſſe accentus & ſuper ablativis circumflexus, ſeu tectula, hoc modo: legitimè, domô.

RESpondetur. Et iſti tam accentus, quam circumflexus e ſcholis trivialibus profecti ſunt, ſed litteratoribus & veris Grammaticis ac Phi-

(*) In Orthograph. lat. 14.

Philologis faſtidium movent. Vt vere ſcribat elegantioris eruditionis alumnus & propagator *Daumius* in epiſtol. Part. I. pag. 31. *Omnis accentuandi ratio, eſt inſuper habenda.* Et Ioſeph. Iuſtus *Scaliger* in Scaligeranis pag. 4. & in epiſtola 297. *Accentus graves, qui dictionibus latinis apponuntur, noſtra memoria introducti ſunt, & in libros illati; qui cum nihil iuvent auditorem, qui neſcit, utrum ſit accipiendum* quantum, *ad modum adverbii, vel ut nomen, nec etiam pronunciantem, toto coelo latino eiiciendi & expellendi ſunt.* Vide etiam *Muretum* & *Voſſium* apud Walchium in Bücherſaal T. 3. 533. *Scaligerana* 333. *Meliſſum* in Epiſt. Goldaſti 317. *Sanctium* Minervae l. 4. c. 14. n. 5. Chr. *Cellar.* Grammat. lat. 128. atque Ortograph. lat. 53. & *praefat.* in *Schurtzfleiſch.* Orthogr. rom. pag. 10. Et quamvis *Noriſius* in Orthograph. *p. 139.* contra Voſſium pertendat, non eſſe recentem accentus apponendi conſuetudinem, eosque in celebri etiam marmore piſano reperiri, ibidem tamen fatetur, *rariores in lapidibus conſpici.* Nec indigna ſunt eius verba, quae exſcribantur: *Vocabulorum ſonos fateor eſſe antiquiſſimos, quos* accentus *vocant, ſed cum ipſa pronunciatione ſtatim coepiſſe, non dixerim: quin horum notae ac lineolae multo recentiores ſunt, & Latii antiquitatem mentiuntur. Quas ex Fabio qui exſculpunt, plus conantur, quam praeſtant, & mentem rhetoris non aſſequuntur. Tum* ſigna, *quae, vitandae ambiguitatis cauſa, poni ſolent, nova Grammaticorum inventa ſunt, propter tirones, quos admoneant, recepta vulgo; at Romae latine loquenti ne nota quidem, nedum uſu probata.*

DVBIVM IV.

IN voce DISPONIT, *ſyllabae non ſunt recte disjunctae ad hunc modum*, dis-ponit. Reſp. Adi praefationem Grammat. lat. doctiſſimi *Praſchii*, & informaberis rectiſſime. Sic autem ille, agens de praeſuppoſitis Grammaticae: *In vocibus compoſitis unaquaeque pars ſeparatur, ut abs-traho, praeter-eo.* Sic etiam Collectores *Actor. erudit.* ad A. 1688. p. 584. diſtinguunt in verbo *oſtendit*, ut ſcribant *os - tendit*; Schurtzfleiſchius, *et - iam*; Io. Alb. Fabricius, *ad-ornarunt.* Et in Lucii cenotaphio, quod Piſis exſtat, nomen *Magiſtratus* ita diviſum legitur, MAGIS-TRATVS. De quo vide (*a*) *Noris* in Orthograph. utr. piſan. tab. In primis autem conſule *Cellarium* Grammat. lat. 127. & Orthogr. lat. 68.

DVBIVM V.

Num recte *ſcribitur* maeſtiſſimorum *pro* moeſtiſſimorum?

REſpond. Sane cum (*b*) *Manutio* ad Muretum: *In erratis cur numeras* maeror? *quod vetuſtas univerſa probat.* Ita etiam *Berneggerus*, non tantum in Taciti Indice, ſed & paſſim in libro ipſo. Quanquam nec cum *oe* vocabulum iſthoc pingere detrectem. Eruditiſſimus (*c*) *Schurtzfleiſchius* hac de re ſic docet: MOE-

(*a*) Pag. 137. (*b*) In Epiſt. l. 3. p. 152. (*c*) Orth. rom. p. 42.

MOEREO *per* OE; *quamvis alii* Manutium *ſecuti*, *per* AE *ſcribendum cenſeant*, *iudicio quorundam lapidum. Sed alii in his fabrile erratum notant.* At *Noriſius* Orthograph. p. 119. cenſet, diphthongum AE characterem antiquiorem exhibere, & in mediceo nunquam ſatis laudato Virgilii codice, ſemper diphthongum AE ſcriptam fuiſſe teſtatur. Vide etiam *Cellar.* de Orthograph. lat. 105.

DVBIVM VI.

ADmiratio *ſubit, cur nomina dignitatum, ut*, Conſul, Syndicus, Doctor, Conſiliarius, Profeſſor, Advocatus, Praefectus: *ſimiliter* Syndicatus, *ut & nomina a civitatum nominibus deſumta, e. g.* Dorpetanus, Viennenſis, *item* Academia, *& plura alia, non ſcribantur litera initiali maiuſcula.* Reſp. Legenda eſt *Cellarii* Grammatica latina p. 28. & Orthographia latina p. 66. inſpiciendique bonorum auctorum libri: tunc ſane conſtabit, iſtam ſcribendi rationem nihil novi ſapere, nec nudius tertius apud nos natam eſſe. Placetne probatio? Eccam, ſine ulla difficultate. *conſul* Vellei. Paterculus l. 2. c. 92. 38. 97. Tacitus Annal. l. 1. c. 14. Cicero Epiſt. ad famil. l. 1. epiſt. 9. & l. 12. epiſt. 14. Ger. Io. Voſſius de Hiſt. lat. cap. 34. pag. 112. *coſſ.* Voſſ. l. 1. c. 25. pag. 120. 520. Hiſtor. narrat. de introduct. univerſit. Iuliae H h 4. I i. *proconſul.* Vellei. Paterc. l. 2. cap. 31. *conſularis.* Cic. l. 2. epiſt. 19. ad famil. *praefectus.* Voſſ. l.] c. Schurtzfl. Diſſert. acad. pag. 355. *tribunus plebis.* Cic. l. 1. epiſt. 9. *praetor.* Id. ibid. *ſenator.* Manutius ad Cic. Epiſt. ad famil. pag. 136. Peutinger

in

in praef. Serm. conviv. a 5. *quaeſtor.* Cic. l. 2. epiſt. 17. *aedilis.* pag 260. *conſiliarius.* Schrader. Progr. 30. m. Peuting. pag. 8. & 12. Heshuſ. in dedicat. Exam. theol. A. 2. & B. *princeps.* Vellei. Paterc. l. c. & c. 31. Tacit. Hiſt. l. 1. c. 4. Florus l. 1. Cic. l. 1. epiſt. 9. ad famil. Burgund. Hiſt. bavar. p. 1. Rheg. oper. lat. pag. 270. b. Deſcr. introd. univerſ. Iuliae M. N 4. H h 4. I i. *dux.* Vellei. Paterc. l. c. & Boecler. in Annot. p. 1. Voſſ. 687. *rex.* Flor. l. 2. c. 8. & l. 1. c. 18. Cic. l. 9. epiſt. 19. & Manutius ad eam. Schrader. in Diſpoſ. orat. X. & in Ariſtot. Rhet. 64. Heidmannus in Palaeſt. 96. *imperator.* Vellei. Paterc. l. 2. c. 96. Cic. l. 1. epiſt. 9. Heidmann. pag. 39. Schrader. in Comment. in Ariſt. Rhet. & in Progr. 41. *papa.* Hieronymus T. 2. 199. Voſſ. 499. *propheta.* Auguſtin. l. 20. de C. D. c. 28. *evangeliſta.* Horneius Diſpp. P. 1. 18. *apoſtolus.* Heidmann. 167. *dea.* Flor. l. 1. c. 2. *deus.* Auguſtin. l. 21. de C. D. c. 6. *dominus Ieſus.* Id. l. 10. c. 14. *daemones.* Horneius pag. 96. *dominus*, i. e. Deus. Auguſtin. l. 20. c. 28. & Hilarius. *ſanctus ſpiritus.* Schrader. in Comm. in Ariſt. Rhet. 65. *primus ſummusque pater*, i. e. Deus. Caſel. in epiſt. ad I. H. Meibom. p. 64. *praetorius & pontifex.* Vellei. Paterc. l. 2. c. 75. *patriarcha.* Heidm. 96. *ſervator generis humani.* Hornei. p. 24. 166. Chytraeus in c. 4. Habac. pag. 395. *eques.* Vellei. Paterc. lib. 2. cap. 30. Voſſ. 663. *comes.* Id. 500. *comes palatinus.* Burgund. p. 1. *epiſcopus.* Voſſ. paſſim in cit. lib. Heidmann. 39. Horneius p. 19. 22. *archiepiſcopus.* Voſſ. 295. *abbas.* Eraſm. in Lingua p. 86. b. Voſſ. l. c. *abbatiſſa.*

Voſſ.

Voſſ. 687. *antiſtes.* Sulpic. Sever. de vita B. Martini c. 9. pag. 312. *praeſul.* Eraſm. in ep. ad Albertum archiep. mogunt. Compendio theol. praefixa. *patres* (eccleſiae) Hornei. pag. 24. *dominus*, de homine illuſtri. Caſel. P. 2. oper. pag. 60. Peutinger pag. 12. *theologus.* Autor append. ad Luth. epiſt. ad Theologos norib. edit. Lipſiae A. 1572. in 8vo. *iuriſconſulti.* Caſel. ep. ad I. H. Meibom. 64. Heinſ. Orat. 1. p. 5. *doctor.* Caſel. T. 2. oper. 60. Voſſ. 732. Hornei. praefat. ad Cocum a 2. *profeſſor.* Hornei. P. 1. Diſpp. p. 22. Deſcript. Introd. univerſ. Iuliae M. Schurzfleiſch Diſſert. acad. pag. 253. *magiſter* artis vel philoſophiae. Caſel. P. 2. oper. 54. 60. *eccleſiae antiſtites.* Sulpic. Sever. l. l. 1. Hornei. praefat. in Cocum a 3. & P. 1. Diſpp. pag. 19. *ſenatus*, Vellei. Paterc. l. 2. c. 30. & 125. Cic. l. 1. ep. 5. & Manutius in Not. pag. 136. 147. Deſcript. introd. acad. Iul. M. b. *conſulatus.* Cic. l. 2. epiſt. 1. Tacit. Annal. l. 1. c. 3. Vellei. Paterc. l. 1. c. 11. 12. *praetura.* Manut. in Ep. Cic. ad famil. pag. 14. Heinſ. in orat. 3. pag. 26. *academia.* Caſel. in epiſt. ad I. H. Meibom. b. 4. & in P. 2. Oper. 59. 60. 64. Hornei. P. 1. Diſpp. pag. 22. *academia Iulia.* Caſel. ibid. & in P. 1. oper. 209. in prooem. in προπολιτ. A 4. & P. 2. pag. 12. 13. 14. 16. & autor vitae Caſelii, quae Parti I. operum praefixa, A. *ſchola Iulia.* Deſcript. introd. acad. Iul. L. 4. *latinas literas.* Caſel. in epiſt. ad I. H. Meibom. b. 4. *imperatoriis nominibus.* Tacit. l. 1. Annal. cap. 3. *conſulare faſtigium.* Vellei. Paterc. l. 2. c. 69. *ſententiae ſenatoriae.* Cic. ad famil. l. 1. epiſt. 9. ſub init. *Iphigenia aulidenſis.* Eraſm.

in

in Epiſt. p. 1182. *ſermo hebraicus.* Id. in Compend. pag. 117. *ſermo graecus.* ibid. & Reuchlin. in Lex hebr. pag. 77. 78. 84. 356. *eccleſiam romanam.* D. S. Scultetus in Antididagm. p. 464. *romano-catholici* ibid. *miniſterium eccleſiaſticum.* 758. *dominium papale.* ibid. *argumentum gallicanum* 744. *via damaſcena.* 673. *dunelmenſis epiſcopus.* Qqq 7. b. *ex aere campano.* Praſch in Theſ. onomaſt. pag. 72. *alveoli cyprii.* 73. *ceraſa actia.* 75. Ac vel ideo praeſtat, adiectiva quaecunque literis minuſculis ſcribere, ut omnis tollatur ambiguitas: nam ſi ſcribo, *de fontium Hebraeorum interprete*, ambiget lector, an τὸ *Hebraeorum* ſumendum ſit de populo, vel pro adiectivo, pertinente ad nomen *fontium*; ſi vero pro H poſuerim h, nullus ei movebitur ſcrupulus. Similiter ſcriptio haec, *Leonardus Aretinus*, *Galeotus Narnienſis*, *Angelus Politianus*, facile tibi generabit opinionem, *Aretinus*, *Narnienſis*, *Politianus*, eſſe cognomina, quum tamen ille *Bruni*, iſte *Martii*, hic *Baſſi* cognomen habuerit. Sed ſi ita pingitur, *aretinus*, *narnienſis*, *politianus*, nulla manebit ſuſpicionem falſumque ſenſum generandi materia aut occaſio.

DVBIVM VII.

An recte ſcribitur *sſ*, faciendumque eſt diſcrimen inter *v* conſonantem, & *u* vocalem?

RESpondetur, & quidem ad priorem dubii partem: *Daumio* iudice, pro sſ ſcribendum eſt ſſ. Videatur P. I. Epiſtolar. eius p. 31. Ad alte-

teram vero: Si Ioſ. Iuſt. *Scaligerum* audire volumus, minime illud diſcrimen inter *v* & *u* faciendum; quin immo magno huic viro id ramiſticum videtur. In *Scaligeranis* p. 333.

FINIS.

ERRATA

Sic ſunt corrigenda.

Pag.	lin.	
3.	5.	patavini
13.	ult.	pollicitus
23.	9.	margaritae
26.	3.	cruribus
33.	17.	introirent
37.	14.	exerere
42.	12.	Quantum
43.	32.	quod
44.	ult.	palmam
46.	32.	tuendae

3559 - 725

12